

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— Budapest, október hó 1. —

Október elsejével kezdődik az új évnegyed.

Azon tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 18. szám.

Krónika.

Glosszák a hétről.

— szept. 29.

A bécsi burg kihallgatóterme talpra állította az utcát. Elég sajtószerűen ugyan, mert az utca önmagát üti, nem pedig a bécsi burgot. Ha forradalom készülne, elég különös forradalom volna, amelyben a barrikádépítők rendőrséget és katonaságot kérnek attól, aki ellen a forradalmat csinálnák. Ma ugyan nincs erről szó s remélhetőleg ezután sem lesz. De mégis különös, mikor az utcán a felséges nép két táborban vonul fel és püfföli egymást. A koalíciós politikusoknak nagy okuk van most haragudni a szociálistákra, mert a dolgok ilyen állása mellett az utca semmiképp sem súly az ő álláspontjuk mellett.

Valók-e valamire az utcái verekedések? A szociálistákat értjük. Ezek nem sokat törődnek Apponyi és társai megalázásával s abban, hogy a korona megint letiltotta a katonai politikát, nem látnak okot arra, hogy ők az általános szavazati joggal elhallgassanak. Sőt a megalázott koalíció szorongatásától többet várnak, mint az elbizakodott koalíciótól. A politikai helyzet megváltozása taktikailag és erkölcsileg arra birhatná a koalíciót, hogy a koronával szemben immár mint a nemzet összes törekvéseinek a képviselője állhasson meg, nem pedig csak az osztályérdekekéül. Most ismét kellene az általános szavazati jogról tanakodniok s az utcát egészen a maguk számára megnyerniük. Láttuk mi már a következetlenségnek ennél nagyobb törpéjét is s igazán súlyos okai lehetnek a koalíciónak, hogy ettől a taktikai fogástól huzódik. Nyilván igaz, hogy a mágnások és papok, akik a koalíciónak dísz- és tekintélyt adnak, a választójog dolgában fölvetették a kabinetkérdést, mert a nagy függetlenségi párt nem engedné magát ennyire gyűlöletessé tenni, ha a koalíciós politika nem volna abban a kényszerhelyzetben,

hogy a nagy urak megtartásáért kénytelen lemondani a rongyosok százezreiről.

A bécsi audiencia különben, úgy lehet, történelmi eseménynyé lesz. Mik voltak az antecedenenciák, azt sohasem fogjuk megtudni, még ha a szereplő urak majdan ki is adják a memoárjaikat. De akármiféle intenczióval esett meg, kolosszális megsértése a nemzetnek és kolosszális ostobaság. Ha komolyan hitték, amit mondtak, akkor ma már komisszáriusok után kell nézniök s a magyar csapatokat sürgősen helyettesíteni galicziaiakkal és horvátokkal. Mert »soha« magyar párt nem vállalkozhatik arra, hogy egy királyadta program alapján csináljon politikát, bármilyen legyen is az. Annál kevésbé a burgtól öt pont alapján, mert ezek egyáltalán fölöslegessé teszik a további humbugot a dualizmussal és Magyarország önállóságával. A hadseregbe nem lehet beleszólni, a gazdasági önállóság közjogi garanciájával csak úgy lehet élni, ha előbb lemondunk róluk, a tényleges önállóságot pedig csak akkor szerezhethetjük meg, ha erre Ausztriától engedelmet kapunk. Költségvetést vaktában kell megadni, aminek az az értelme, hogy a költségvetést nem szabad sohasem megtagadni — mire való a parlament, mikor hatalmának ezt az egyetlen nagy és abszolút fegyverét le kell tennie?

Szerencsére ma már a burgtól sem veszik komolyan ezt az abszurdumot s fokról-fokra enyhítik, mignem egészen visszavonják. Előbb a magyarázat, hogy az audiencia öt óra hosszat is tarthatott volna, ha a magyar urak hozzászóltak volna a tárgyhöz, ma a Fejérváry magyarázata, hogy az Ausztriával való bizottsági tárgyalást nem úgy kell érteni, ahogy logika és tény szerint értettük, holnap még egy pont kap enyhítő magyarázatot, közben Csáky Albin tárgyal a koalícióval s még több kijelentést tesz a korona alkotmányos érületéről s a megegyezés lehetőségéről. Nincs kizárva, hogy az elkecseregetett hangulatot jégre kell tenni, hogy meg ne romoljon a jövő hétig.

Addig azonban konstatalható, hogy Magyarországon komoly sérelmek esetén csakugyan van hatalmas, egységes közvélemény, mely a pártok aspirációin túl rendületlenül és taktikázás nélkül sorakozik a bécsi merénylétek ellen. A királyi program, ha teljesen visszavonják is, megmarad a nemzeti gyanu forrásának és a bécsi törekvések árulójának. Mert tény, hogy ha nem így akarták is Magyarországgal megértetni a bécsi magyar politika mivoltát, ők valóban így értik. Bécsben az osztrák politikusok között állandó törekvés van arra, hogy minden

Magyarországgal való vitás ügyből a korona számára újabb jogokat vivjanak ki. A véderőtörvény 14. §-ától kezdve az ischli klauzulán végig a mult szombati királyprogrammig, az arra való törekvés nyilvánul s ha kivánságaitat visszaszívják is, azért már tudtul adták Ausztriának, ahol fölkapják és felszinen tartják. A chlopyi parancsot is visszavonták, mégis megmaradt a politikai élet erjesztő anyagául és a katonai politika oly posztulátumául, melylyel a magyar politikának is megalkudnia kell, mivel már tudomása van róla. A mostani teljes negáció is ilyen alap, melyhez viszonyítva a kilenczes bizottsági program restitúálását valóságos nemzeti vívmánynak kell tekinteni s akadtak már önkéntelen koalíciós hangok a különben megvetett kilenczes program visszacszerzése érdekében. Éppen így vagyunk a 67-es alpnak bizottságok útján való revíziója dolgában, aminek az az értelme, hogy az 1867: XII. t.-cikknek a magyar gazdasági önállóságot biztosító paragrafusait előbb meg kell változtatni, mielőtt az ezekre hivatkozó önálló berendezkedéshez foghatnánk. Az okoskodás sima, a felvilágosítás, melyet Fejérváry adott, konziliáns, a veleje azonban mégis az, hogy mivel a gazdasági megegyezést az országnak önállóságra való joga szerfölött megnehezíti, tehát el kell venni ezt a jogot, vagy, amint ők gondolják, Magyarországot le kell róla mondatni, úgy, hogy észre se vegye.

*

A magas politika mindig elrontja a dolgokat, mert lába alól kirugja a talajt. Ugy tesz, mintha évszázadra előretekintene, holott csak a holnapi napról kell gondoskodnia. Tisza István is abba bukott bele, hogy nem az őt fenyegető obstrukciót akarta legyőzni, hanem egyáltalán az obstrukciót. A katonai politikában is a megegyezést az teszi lehetetlenné, hogy nemcsak a mai követeléseket nézik, hanem ami belőlük majd a jövőben ki találma fejlődni. A koalíció is abban hibázik, hogy a vezényszóhoz köti magát abbéli vélekedésből, hogy ellenkező esetben könnyen visszacsinálhatnak majd mindent. Az általános választójogban is azért hibáznak, mert, a következményeitől félnek s az egyik kommunizmus, a másik federalizmus magját látja benne.

Csak egy kicsit ha félretennék az ugynevezett magas szempontokat, melyeknek alkalmazásához ugy sem értenek; vagy az egyik, vagy a másik irányban sokkal könnyebb lenne a boldogulás. A politikának az a természete, hogy sohasem történik benne valami a holnapra való tekintetből s ezt a tekintetet mindig csak valaminek az ellenzésére rántják elő. Már pedig adva van egy zilált alkotmányos helyzet, egy tehetetlen többség, egy széthulló hadsereg, egy fölízgatott vagy föllekesült néptömeg és az urak azon törlik a fejüket, mi minden baj következhetik a magyar vezényszóból, az általános választójogból, stb. Az a baj még nincs meg és könnyebben elkerülhető, mint a meglevő. Voltaképpen ugyanazzal az észszel gondolkodnak valamennyien, korona és koalíció egyaránt s az az ész konzervatív. Ugy fest a dolog, hogy csupa radikálizmus dolgozik a politikában, pedig csupa aggodalmas konzervativitás akaszt meg minden munkát. Konzervatívek for-

radalmi mozgalma ez s akár Apponyi venné át a kormányt, akár — ami ma már több, mint valószínű — a Fejérváry-kabinet kap új kinevezést, a bonyodalom mindaddig meg nem oldódik, amíg a konzervatív politikusok nem csinálnak konzervatív politikát, avagy a radikális törekvések számára nem teremnek radikális emberek.

—x.

Madársors.

Megsebezték szárnyam. Lombtalan berekben
Bozótos, avaros vad erdőbe jártam.
Lehullott a dér is; mindig betegebbsen,
Fázva bolyongtam a hideg éjszakában.
Vándor társaimtól messze elmaradva,
Megázott a fészke, — bomlott, kusza lett.
Vágytak reám — igen, — mint a futó vadra,
— Hol is találkoztam akkor én veled?

Már tudom. Fény rezgett a te ablakodban,
Nyirkos őszi ködbe enyhe lámpafény,
Kinyújtott kezedbe dermedten csapódtam,
A lehelletre ébredtem fel én.
Beh jó is volt nálad, didergő madárnak
Melengettél forró sziveden, tudod?
— Házatok békéje a szívembe áradt,
— Terülök, terülök! — szólt az asztalod.

Oh, de azóta már vége van a télnek,
Meggyógyult a szárnyam, repülni tudok!
Már a lombok egyre intenek, beszélnek,
Hívnak, csalogatnak ismerős dalok.
Már jönnek a dalok, kék tenger, tiszta lég
Nagy rónák, városok, a titkok, a csodák, —
Én hívem, fel se vedd! — Csüggedt azér' ne légy!
Nekem verdesnem kell a börtön ajtaját.

Fröhlichné Kaffka Margit.

Az emberke.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.

Csatakos, szeles, kora-márcziusi éjszakán Laád Bulcsu doktor, az európai híri fiziológus, a biológia és embriológia újabb alapjainak világszerte ismert nevű megalkotója, hazafelé bandukolt a József-köruton. A szél kellemetlen recsegéssel rázta a gázlámpások ablakait, az aszfalt sikos volt a kásává higult, de a kalendáriumra mindig tekintettel lévő s ezért teljesen elolvadni még nem merő hótól, az égen, amely a budapesti éjjelen nem fekete; hanem tűzvörös, hanczurozó kisértetek gyanánt üldözték egymást a rongygyá tépett felhődarabok.

Laád Bulcsu doktor, a budapesti egyetem professzori karának büszkesége nem a laboratóriumából jött késő éjjeli munkáról és nem hazatért, hogy a munka után üdítő álmat keressen. Valamelyik kisebb józsefvárosi vendéglőből jött s közvetlen célja az volt, hogy mentül előbb meghassék valahol egy csésze jó feketekávé. Ez az ember, aki a huszadik század második felének tudományos világára képes volt egészen rányomni a maga nagy egyénisége bélyegét, aki az objektive diadalmasan sikerült, de a maga szubjektív érzése szerint sokszor

pokoli kinokat okozó agyavelejével elismert és ünnepeztetve volt az életről, a támadásról, a vergődésről, az elmúlásról és a feltámadásról szóló új tudománynak: természetesen egészen ember volt. Semmit, ami emberi, magától idegennek nem érzett.

Hallgatói, akik köbreemelt rajongással ragaszkodtak hozzá a logika és fantázia csodálatos összeszűrődéséből felépített előadásait úgy hallgatták, hogy mindjárt legendákat is szóttek belőlük, a sok anekdóta közt, ami kijut minden szeretett és minden nagy professzornak, emlegették az orvostudományról szóló fejtegetéseit is sokszor:

— Uraim, — mondta Laád Bulcsu doktor egyszer, — a mi tudományunk, az orvosi tudás: ami a gyakorlati alkalmazását illeti, tulajdonképpen csak szelvényesség. Ugyanaz a gazdasági kényszer, amely a ma, a huszadik század végén már oly erkölcsössé vált színészvilág hermelintisztasága nőtagjait arra kényszeríti, hogy a színpadon Frinét és Liane de Pougyt ábrázoljanak. Elhiszik önök, hogy a gyöngyragyáló megérti a skarabeuszot? S elhiszik önök, hogy az az orvos, akinek soha tudógyulladása nem volt, egészen tisztában van a pneumóniás beteg ugynevezett »közérzése«-vel? Ha figyelemmel voltak előbbi prelekczióimra, talán megértették belőlük, hogy a mai orvostudomány alapja többé nem az orvoságok kisebb-nagyobb adagolásának az eltalálásából áll, nem is a tünetek elnyomása a célja, sőt nem is a diagnosztizálás tökéletessége. Nincs ma már köztünk, orvosok között alleopata, homeopata, vagy éppen hidropata, elektropata és másfélepata. Amíg ezek a disztinkciók megvoltak, addig az orvosok a sokféle pata ellenére is mind csak egypatások voltak. Mai tudásunk első feltétele az, hogy az orvos egészen együtt tudjon érezni a betegével. Átértse, — mert már előbb átélte, — ugyanazokat a jelenségeket, ugyanazokat a kifelé kicsinyes, de bent, a beteg lelkében rémületté óriásodó érzéseket, amelyeket a külső világban el nem hitt, de bennünk magunkban szent bizonyossággal érezt ugynevezett lélek vergődve érez. Megértse a gyomorbeteg émelyedő undorát nemcsak az indiai tejhabos fánk; hanem a Rembrandt-kép, vagy a Canova-szobor iránt is, átérezze a tüdővészessel együtt, hogy a levegő nemcsak a pinczeszobában fojt, hanem a Montblanc tetején is, a maga visszaemlékezésével legyen biztos arról, hogy a neuralgia, amely semmi külső kórképet nem mutat, csak ugyan munkaképtelenné teszi a vaskos, vérben gazdag embert is. És értse meg a titkot, a fájdalom nagy titkát: mért éljük túl mindnyájan az apánk halálát s mért pusztul utána a vénkisasszony a megdőglött kanárimadarának... Persze: mindez csak akkor volna lehetséges, ha az emberiség az orvosokat úgy tenyészténé, hogy gyermekkoruktól fogva minden betegségben keresztülvinné őket. Ami nyilván lehetetlenség. Az orvos nem versenylő. De ez nem akasztja meg az orvosnak készülő embert abban, hogy iparkodjék az életnek minden elfogható változatát, minden kezűbe eső mozzanatát lehetőleg keresztülnézni. Ha valaki, az orvos legyen az első, aki a kalapja mellé tüzi a jelszót: »tout comprendre«.

S valóban, Laád Bulcsu doktor, aki laboratóriuma csendjében a gép minuciózításával, a tudomány jéghideg pontosságával dolgozott, nem szünt meg megfigyelő és értő ember lenni akkor sem, amikor kint, az életben dolgozott. Mert mindig dolgozott, mindig figyelt és mindig spekulált. És élte át, akaratosan, tudatosan, észjárólán az életnek minden fázisát. Ez a mindig jókedvű, mindig derült arczu ember, tulajdonképpen a szemöldökét folyton ránczba huzva járt a világban, — valahol belül benne, vagy csak a fejében, vagy pedig az egész testében mindenfelé, élt egy másik ember is. Egy emberke, aki a homlokát folyton a baltenyerére támasztotta, a jobb kezével pedig maga elé a papirosra — mert papiros volt előtte, —

kábító számképleteket irt, egyenleteket, amelyekhez minden új tapasztalás egy-egy új ismeretlent csatolt. Talán azért, hogy a nagy feladatnak, amelynek a kezdete a végtelenben van, a megfejtése is mentül messzebb szaladjon bele a végtelenbe...

A kora-márcziusi szél vadul tánczoltatta a József-körut egyik borbélyboltja előtt a tányérokat, a gázlámpások fogvaczogva panaszkodtak egymásnak, hogy milyen hideg van, Laád Bulcsu doktor pedig összehuzva magán a köpönyeget így szólt az agyában ülő és számolgotó emberkéhez:

— Tout comprendre, mon ami! Értsd meg, hogy az a magyarádi bor, ami most engemet arra ösztökél, hogy feketekávéval öntsem nyakon, egy cseppet sem kevésbé pszichológiai hatás, mint az, ami a szerelmes ifjubar rezeg akkor, amikor a kedvesét várja, hogy elkísérhesse a tizenegy órai misére, vagy az, ami a zsokét ingerli, hogy vesszőjével véresre verje az alatta a valóságban komoly cél nélkül szaladó paripát, avagy az, amely a sikkasztót tíz darab ezresbankó láttára lenyügözi úgy, hogy elfeledkezzék az állásáról és a családjáról. Jegyezd fel ezeket öreg; jegyezd fel emberkém.

Laád Bulcsu doktor odaérkezett már egészen a kávéházhoz, ott egy pillanatra megállt, nemcsak azért, mert jót tett homlokának a hűvös szellő, hanem azért is, hogy lába czirkalmával jobban ki tudja mérni a távolságot, ami még előtte volt. Szóval: akárhogy iparkodtam is eddig körülírni a valót, most meg kell mondanom a maga kopaszágában, — Laád Bulcsu doktor, az európai hírű tudós, a fiziológia és biológia világnevű ujjáalkotója be volt kissé csipve. És nem nagyon higgadt lépéssel lépve be a kávéház ajtaján, megállt a szélfogó mellett, mert eszébe jutott, hogy még valamit fel kell diktálni annak az emberkének.

— Jegyezd fel, kérlek, azt is, — mondta, — hogy ami most az én pszikhémet mozgatja, az eszközben igen, de hatásban, tehát értékben, semmit sem különbözik attól a momentumtól, amely vagy százötven esztendővel ezelőtt Petőfi Sándort rábirta arra, hogy felkapaszkodjék a muzeum lépcsőjének nehezen megközelíthető párkányára s onnan kiabálja bele egy éppen ilyen kellemetlen márcziusba a magyar talpakról szóló közvéleményét. Felirtad? Akkor menjünk be.

És Bulcsu doktor belépett a kávéházba. Bár az asztalok meglehetősen néptelenek voltak, mégis a kávéház legbelső sarkába huzódott s körül sem igen nézve, megrendelte a feketéjét. Azután rágyujtva egy commercialesre, elkezdte nézni a levegőt.

Ismeritek ezeket a pillanatokot? Amikor az ember ül és hármában van, bár egyedül. Ő maga, az emberkéje, meg a szivarja füstje. Az idegeid édes ernyedéssel nyujtózknak ki, anticzipálva az elkövetkező álmot, a szemed a commerciales nehéz, sárga füstjét látja és abban mindent lát, de semmi izgatót sem, az agyad pedig, az agyongyötört agyad, pihen.

Pihensz és mégis beszélgetsz. Sőt vitatkozol. Hevesen, türelmetlenül, de mégis izgalom nélkül, mert eleve tudod, hogy tiéd a szóvitában a diadal. Az emberkét, azt a számoló emberkét torkolod le, aki ott van a fejedben, vagy talán a strukturád minden rostjában.

Laád Bulcsu is azzal beszélgetett. És elkezdett kötekedni vele:

— Tulajdonképpen miért is vagy te itt? Mit jársz te velem még korhelykedni is? Nem lennél szives hazamenni? Vagy, ha már itt vagy, akkor miért nem vagy itt? Miért vagy belül, miért nem ülsz ide az asztalhoz, mellém? Gyere, ülj ide és igyál meg velem egy pohár konyakot.

Az emberke ott belül nyugodtan jegyezte fel a pszikhének ezt a koefficiensét is a többi aritmetikai for-

mula közé. Bulcsu doktor pedig, amint tovább szitta a commercialest, kezdett elálmosodni. És a gondolatai ciznikusra fordultak.

— Elvégre is ostobaság az, hogy az én fejemben még más valaki is ül. Mi a csodáért járok én másodmagammal? Miért van, hogy még az *én* sem átóm s hogy az *ego* is kettéhasad? Ezért mondja a latin az egyént individuumnak, oszthatatlannak? És: — ha már az ember, legalább az intelligens ember, kettőből áll, akkor miért nem tudom én ezt a második éneket egészen megismerkedni magamnak? Milyen csodás biológiai feladat! Ha meg tudnám valósítani a műhelyemben, a laboratóriumomban is azt, amit pszihicze, lelkiileg érzek. Ha a valóságban, a realitásban tudnám produkálni azt, amit most egészen biztosan tudok: hogy az egy tulajdonképpen kettő, — az ember és az emberke. Ezt a kétszer-kettő nyolcizat.

Bulcsu doktor lehajtotta a fejét és nagy gondolatereket átugorva, inkább az érzés, mint az értelem trambulinjáról ebbe a végkövetkeztetésbe ugrott fejést:

— Alighanem ez a homunkulusz-kérdés. A mikrokozmosz kis emberének a tranzpozíciója a makrokozmoszba.

A márcziusi szél megrázta a kávéház ablakait és valahol rést találva becsapott oda is, ahol a doktor ült. Olyan erővel, olyan vadsággal, hogy a commercialest füstje szétfoszlott előtte s Laád Bulcsu, fázósan nyelve le a második pohár konyakot, erre a szóra fakadt:

— Fújj szél, szakadj meg, fújj!

Visszakapta valahogyan az előbbi jókedvét s körülnézett a kávéházban. Csak akkor vette észre, hogy hozzá egészen közel, a szomszéd sarokban különös kompánia mulat. A négyzetes asztal mellett a főhelyet, karosszékben, potrohos, nevetőképző ember foglalta el. Az orra vörös volt, a bajusza tüskés, torzonborz. Vele szemben nyurga ember ült, olyan szemmel, ami predesztinálva van a holdvilágbanézésre, mellette a diványon magas, kissé lefelé hajló nyaku legény, akinek a magyaros arcza szolgabíróból, meg diplomatóból volt mozaikká rakva. A negyedik — mert négyen voltak, — egy előkelő arczu, csendes és gyér vörösszakállu fiatal ember volt. A jókedvük a virágát szinte a mennyezetig dobálta fel.

— Hej Riki! — kiáltott fel a potrohos, nagyot nyelve a sörből. — Ne hajolj olyan közel az asztalhoz, mert meggyújtja a szakállad a márványt! Olyan vörös az, hogy még a kő is meggyulad tőle!

— Zoó poiei lithon argon, Eros nihai gár hapanta, életet adok a rideg kőnek is, mert a szerelem mindent legyőz, — felelte klasszikus idézéssel és pokoli nyugalommal a vörösszakállu.

— Igen, a szerelem, — sóhajtott ekkor közbe a nyurga s a két keze úgy járt a levegőben, mintha valami támasztékot keresne, — talán a dárdája nyelét, amire rá szokott támaszkodni. — A szerelem! Toboso! Ó Dulcinea!

A potrohos nagyot nevetett. Jó, egészséges, roastbeaf-röhögéssel, ahogyan csak a sok hust evő emberfajták tudnak a nevetőingerre lélegzetkilökéssel reagálni.

— Hogy a szél még most sem fúj el a talpad alatt, te gallérban telhetetlen spanyol, te! Hallod, hogyan veri össze a Mambriu sisakját ott kinn a borbélybolt előtt a tavaszi vihar?

— Ne bánts, — szólt ekkor közbe a magyarképző, — tudod öreg John, hogy a spanyolviaszk hamar olvad!

— Kiténő, — mondta a vörösszakállu, aki szemmel láthatóan az egész társaság költségét viselte, — kiténő! Leon, nem hiába vagy te az én Napoleon öcsém.

A magyarképző sodort egyet a bajuszán, aztán nagyon csendesen így szólalt meg:

— Nézd Henrik... nektek már könnyű. Ti már

feltámadtatok. Én meg még csak nem régen haltam meg. Az öreg Lándsarázó, aki benneteket kidobott a fejéből, mert türehtetlenül okoskodtatok benne, a tuniszi rabszolga, aki életet adott ennek a lelógó bajuszu és búsképző fiúnak, mert elérkezett a lelke kilenczedik hónapja, — már pihennek. Ami ember volt belőlük, az alszik, de ami a homunkuluszuk volt, az él. Azt hiszem, örökké. De én? A sirján porrá vált virágon kívül ki tudja vajjon, hogy én, a Napoleon öcsém, a fele humor, fele sentiment Zárkány Napoleon vagyok, az igazi Jókai. Ki látja bennem, hogy én abból a nagyságos agyvelőből vagyok itt? A nagy embert kifejező kicsiny kis irodalmi emberke. A nagy és szent agyvelőnek a világba beledobott exponense, az ingénium örökké földre kárhozottat Ahasvérusa. Aki megmaradok, mert meg kell maradnom, az elmulás után is.

Csendesség támadt és Bulcsu doktor a szivarja füstjén keresztül jól szemügyre vehette a különös társaságot. A potrohos megint a roostbeaf-nevetést hallatta és sört rendelt. A hórihorgas — talán egészen el volt már ázva, — a szépről és a jóról beszélt és iparkodott mindent erkölcsi alapon mutatni ki. A vörösszakállu semmit sem szólt, Napoleon öcsém pedig segített neki a hallgatásban. A commercialest is vége volt s Bulcsu doktor fizetett. Haza kell menni.

A pinczér sietős udvariassággal adta rá a kabátot és Laád Bulcsu doktor megint kint volt a márcziusi szélben. Fázósan huzta össze a kabátját és miközben becsöngetett s miközben a házmester nem jött, újabb X-et, újabb ismeretlent adott fel a fejében lévő emberkének:

— Nem más az élet, csak művészet. Vagy, hogy egy elkoptatott szót használjak, irodalom. A kicsiny ember a nagy emberből nem jöhet másképpen ki, csak a lira révén. A szubjektivitás bábasszonyával. Ami tárgyi, ami objektívum, ami az igazi lényeg, az bent marad. Mert szűz akar maradni és szűz is marad. A homunkuluszt, a kisembert, öreg, bizd rá az írókra, festőkre és képfaragókra. Azok elég embertelenek, hogy kidobják magukból az agyuk hónapos lakóját... mi ketten együtt maradunk.

És Laád Bulcsu doktor becsületesen a házmester kezébe nyomta a kapupénzt, aludni ment.

Lemondás.

Ha kedvesed azt mondja, hogy szeret,
Ne kérdd: játék-e, tovatűnő álom?
Ne kívánj esküt és ígéretet:
Örök szerelem úgy sincs a világon...

A pillanat virágzó álmait
Ragadd meg, hogy köddé né váljon
Az illat s szín, mi percze mámorit:
Örök szerelem úgy sincs a világon...

Aztán felejtse el színét, illatát:
Mért merengnél hervadt virágon?...
Mi haszna szemrehányás és könny és vád:
Örök szerelem úgy sincs a világon!...

Lonely.

Előbb gondoskodj feleségedről és gyermekedről, aztán tégy szert jó névre.

Ne mondj semmi olyat feleségednek, amit a nyilvánosság előtt is még nem mondhatnál neki.

Krónika II.

Kamarilla.

— szept. 29.

Gimnazista koromban, mikor a költészettel csak a pad alatt foglalkozhattam, igen sokat hallottam a klikkek-ről. Mikor írni kezdtem, igen sokat írtam a klikkek ellen. Akkor is, később is igen gyűlöltem a klikkeket és törtem a fejem, mit lehetne tenni a klikkek lebirására. Annyit hamar átértettem, hogy magános ember nem sokat tehet ilyen összefogódzott bünszövetkezet kárára. Hol ezzel, hol azzal a barátommal beszéltem meg a dolgot s ők is így vélekedtek. Nemcsak vélekedtek, de írtak is. S nemcsak írtak, de cselekedtek is. Sikernek nem is maradtunk híján: igen rövid idő múlva általános fölháborodás és lázadás környékezte — a mi klikkünket.

Válságos időkben, mikor a népek ördögsgagot szimatolnak a levegőben, sok szó folyik a kamarillákról. S nem hiszem, hogy csak az ujságokban s csak a politika kulisszáin innen, sőt a politika színházának csak előtte, csak a kis kapujánál az utcán ágáló polgárság között. El tudom gondolni, hogy teszem a császárok, a hercegasszonyok, a gyóntató papok, a vezérkari főnökök, a királyi szárnysegédek, a kabinetirodai tanácsosok, a főajtónállók, a miniszterek s a valóságos belső titkos tanácsosok művelt emberek, s mikor a történelemben kamarillákról olvasnak, melyek uralkodókat megkörnyékeztek s közéjük és népük közé állottak: megcsóválják fejüket s a könyvet letéve, mélézva mondogatják: ejnye, ejnye! De az ilyen nagy urak és asszonyok nem sokáig érnek rá olvasni. Ő felségének, a császárnak, komoly gondjai vannak. Például, ha Ausztria császáraját vesszük példának: nagy gondot szerez neki a magyar katonai kérdés. A szárnysegédek is vele töprenkednek felséges urukkal — hogyne, hiszen közel állanak hozzá, s azonfölül ők is katonák. A vezérkari főnök sem nyeli el, amit gondol — jussa van hozzá, hiszen a hadseregről van szó. A külügyminiszter sem harapja le a nyelvét — hiszen az ő számára sem mindegy, milyen az az instrumentum, mely az ő diplomata művészetének hátteret szolgáltat. Az osztrák miniszterelnök számára sem mindegy, mi történik a hadsereggel. S a herceg urak s a hercegné asszonyok sem közömbösek az iránt, mi történik a fejedelmi hatalommal s általában mi történik az országokban, melyek isten kegyelméből az ő örökjük. S ha maguktól közömbösek volnának is: kívülről nem hagyják, hogy közömbösek maradjanak. Elvégre ők is emberek, akiknek barátjaik vannak, rokonaik, megkörnyékezőik. Akinek valami befolyása van rájuk, azt mind megmozgatják a politikai tülekedő érdekek. A magyar főuraknak osztrák főuri rokonságuk van; az osztrák főuraknak magyar birtokaik vannak, s általában úgy innén, mint túl éppen a legnagyobb s a legtöbb szavu uraságok

és asszonyok azok, akiknek zsebbeli érdekeit, szivbeli érzéseit, törekvéseit és hagyományait érintik vagy zavarják meg a politikai változások. Olyiknak lelkiismeretbeli, olyiknak becsületbeli, olyiknak szivbeli kötelessége, hogy ami szava van, hallassa, ami ereje, hattassa, ami tekintélye, megforgassa. Nem is kell, hogy akármelyikük is tulkapjon a beleszólása elé vont határokon. Egyik talán nem is tud a másikról, cselekvésüket inkább egyforma ösztön mozgatja, mint megbeszél terv. De a háló mégis megszövdök, az áldozat mégis megfogódik benne — s az urak s asszonyok álmélkodva olvassák másnap az ujságokban, hogy ők kamarilla voltak. Kamarilla? Mi, akik csak kötelességünket állottuk? S bizonyára elszörnyednek az ujságok hazudozásán s azt már csakugyan közös tervben állapítják meg, hogy kell valamit tenni a *pressjudok* szemtelensége ellen. Ilyenkor támadnak a vad fölháborodások, hogy a kamarilla vakmerősége immár a sajtószabadság megfojtásától sem hőkken vissza.

Mi következik ebből a kifejtésből?

Az, hogy nincsenek kamarillák?

Dehogyan nincsenek. A bőrünkön érezzük, a torkunkon, a mellünkön, hogy vannak.

Vagy hogy ártatlan játék, amit cselekszenek, s fontoskodás közibe csördíteni?

Nem. Kész veszedelem. Ami rossz egyáltalában jöhet fölülről, mind őtlük jön. Csakhogy nem lehet közibök csörditenünk. Mert önnönmagunkat a legritkább esetben szoktuk megfenyíteni — már pedig a kamarilla mindig mi magunk vagyunk. Nem egyenesen, de kézen-közön. Azzal, hogy gyengék vagyunk. Vagy azzal, hogy erőnkkel nem élünk. Vagy azzal, hogy magunk is szeretünk túlnyúlni azon, ami jog szerint megilletne bennünket, vagy még inkább, igen kedveljük, ha a jog a mi túlkapasainkat szentesíti. Hogy papok vagyunk s azt mondjuk: lehetetlen, hogy a kegyes uralkodó füle nyitva ne álljon az egyház panasza előtt. Hogy főurak vagyunk s azt mondjuk: lehetetlen, hogy az uri uralkodó szive hozzánk jobban ne hajoljon, mint másokhoz. Hogy hatalmasabbak vagyunk felebarátainknál s ezt a hatalmat hallatjuk is a magunk érdekében. Hogy vannak barátaink és ismerőseink, akiknek szavát szolgálatába fogjuk a magunk érdekének. Mindez együttvéve azt jelenti, hogy egy kisebbség, mely markában tartja a legfőbb hatalom birtokosát, e hatalmat a maga kényére dolgoztatja. S a kamarilla — a kamarilla sem jelent egyebet. Hogy a kamarilla illetéktelen tanácsadók szövetkezése? Ez először is nem mindig igaz, mert alig van a kamarillának embere, kinek valami jussa ne volna hozzászólni ahhoz, amihez hozzászól. Aztán meg: az a mágnás vesse a kamarillára az első követ, aki soha családi összeköttetéseit felelős miniszter ellen nem mozgatta meg, s az a miniszter, aki nem az elődje háta mögött és háta mögött került abba a nyeregbe, melyből elődjét a kamarilla fufangja vetette ki.

A kamarillák hatalma ellen csak egy orvosság van: a becsületesség hatalma. Mihelyt az országban olyanok az állapotok, hogy senkinek külön joga és külön ereje nincs: menten vége a kamarillának. Ha a felelős tanácsadókat nem kerülheti meg a hazai pap meg mágnás: akkor nem kerülheti meg a bécsi sem. Ha kormány-székekbe azok kerülnek, akiket a parlament akar: hiába intrikálnak a besugók a miniszterek ellen. Ha a felelős tanácsadók valóban felelősek a parlamentnek: akkor féltik a bőrtüket s nem hagynak belekötyni a dolgukba. És viszont nem is mer senki belekötyni a dolgukba, ha mögöttük a parlament s a parlament mögött ott az ország. Nem furcsa, hogy nálunk, az ezer esztendő óta alkotmányos és minden ízében parlamenti Magyarországon a bécsi kamarilla sokkal hatalmasabb, mint magában Bécsben? Természetes, mert még a bécsi árnyékpárlament is parlamentább parlament, mint a mi budapesti kaszinó-országgyűlésünk, s az a valójában csakis a császárnak felelős osztrák miniszter nagyobb ellenőrzés alatt áll, mint a mi nekünk is felelős miniszterünk, mert az ő előszobáját nem nyüzsgik tele ugyanazok a honfiak, akik másnap vád alá akarják fogni. Melyik magyar miniszterelnök mondhatja Bécsben, hogy: eb ura fakó! — mikor őt magát is Bécs küldte le, utasításokkal, melyek felől a kamarillával tárgyalt, — s mikor, ha föllázad, azt felelheti neki a kamarilla:

— Kinek nevében beszél az ur? Egy maroknyi pap meg mágnás nevében? Annyian mink is vagyunk — még főbb papok, még nagyságosabb főurak. Ha nem tetszik az urnak a hivatala, várja ki a tizennégy napját, aztán küldünk helyébe másikat!

S igazuk van. *Ha* küldhetnek, akkor jussuk van így cselekedni s így beszélni, akármi van a törvény papirosára írva. De próbáljanak így beszélni olyan országban, ahol a választók nincsenek a képviselők kezében, a képviselők nincsenek a kormány kezében, a kormány nincs a kamarilla kezében. Ahol, egyszóval: az alkotmányban s a parlamentben együtt van az egész ország, melynek minden osztálya és felekezete körmére és orrára koppint a másiknak, ha egymagának akarja kaparítani, ami mindenkié, s ahol, ha az a miniszterelnök azt mondja, hogy: eb ura fakó! — nem lehet elcsapni, mert vele együtt husz millió emberrel kéne végezni. Idegen kamarilla ellen csak egy szer van: ne tessék itthon kamarillának lenni.

Kádár.

Az asszonyi könyv olcsó, az asszonyi mosoly jóleső.

*

Beszélgj meg mindent a felcségeddel, de ne tégy úgy, amint tanácsolja.

*

Szép asszonyok jók egy hélig, jó asszonyok egész életükön át azok.

*

Az asszony urnő és cseléd egyszemélyben.

*

Hallgatással még egyik asszony sem vesztette el a jogát.

Nihil.

Irta: JÓB DÁNIEL.

(2)

— Hegedül-e még sokat? — kérdezte Heléna.
 — Keveset, ritkábban. Akarom mondani: soha.
 — Abbahagyta? De hát miért?
 — Bizony, azt magam sem tudom.
 — Értem. Az ember sok mindent cselekszik, aminek nem tudja okát adni. Magam is így vagyok. Már én sem szeretem Chopint. Tulságosan tragikus. Az élet... nem olyan komoly.

Elváltak. A férfi utánafordult s most elöntötte a vér. A keze ökölbe szorult és majdnem hangosan kiáltotta:

— Rongy, rongy! — És be kellett mennie egy kapu alá, mert attól félt, hogy sirva fakad.

Ezután napokig elmaradt a megszokott helyekről. Otthon ült, és esztendő után először próbálta meg, vajjon menne-e még a tanulás. Meg akart gyógyulni. Föl akart tápázkodni. Hiszen már nem szereti többé Helénát. Más lett. Megváltozott. A régi Helenának nyoma veszett. Mások ilyentől meggyógyulnak. — De ő nem gyógyult meg, nem tudott. Most már nem az asszonyt gyászolta, hanem a megcsalattatását. Sajátmagát gyászolta, az ifjúságát, hogy hinni tudott, hogy fölült a tudatlan szívének, s hogy veszni hagyta, üresen, elkallódnai, a legszebb éveit.

Visszatért a lebukokba s az állott, fülledt, párázatos levegőt részegen szivta be. Imádta ezt az életet, és nem adta volna oda semmiért. Leányok és asszonyok akadtak az utjába; és fölrugta őket. Gyalázatos volt. De csillogó szemmel csinálta ezt. Az utját szégyen, zokogás és romlás jelezte; egy bolondos teremtés, akit elhagyott, miatta nekiment a Dunának. Tudatosan volt ilyen, szinte tervszerűen. Neki mindegy volt minden. A vizsgáin megbukott, utóbb már nem is tudta, hogy valójában diák. Aféle öreg diák lett belőle, alkoholkedvelő, foglalkozás nélkül való, bús, öreg legény, aki cél és ok nélkül lézengett a világon. Csak rohant, rohant, előre, lefelé, bele a semmibe, fejjel a falnak; és ez mind azért az egyért volt, Helénaért, akit elfelejteni nem tudott. — Hatodik éve siratta.

... Ennek a hatodik évnek a nyarán az orvosa azt mondta, hogy ha nem akar rövidesen elpatkolni, abba kell hagynia ezt az életet, végkép. Most fürdőre kell mennie, le, valahova délre, a tenger mellé, és legalább egy esztendeig csöndben lenni, ha nem kettőig, de igazán csöndben, nagyon nagy csöndben. És hogy, hogy nem, a diák megfogadta a szavát, és elutazott a tenger mellé, gyógyulni.

3.

... Esteledett, és kint ült, a parton. Már ősz felé járt és ilyenkor csodaszép a tenger: a határai nem látszóttak, és a nagy, csöndes víz belebánkódott a végtelenségbe. A nap már elbucsuzott, az égen vérző felhők usztak, s a víz olyan volt, mintha olvadt arany, meg olvasztott ezüst himbálódznék a hátán. A parkból, messziről, a könnyű szél elhozta a fürdőhely muzsikáját, arrább, a kikötőhely felé munkások ho-ó-óztak, kigyúlt egy-egy lámpás, s a levegőt madarak szelték, az otthoniak és mások, más országbeliek, és költözőkódtek, szálltak, szálltak, valamire Afrika felé.

Minden este itt ült, ezen a padon. És amint nyolcz óra lett, a móló felől egy könnyű sajka bukkant föl, szorosan a part mellett haladt, erős csapásokkal közeledett, elhaladt előtte, azután eltűnt a sziget felé. Egy kékruhás,

barna arczu, szőke leány ült a csónakban, és belenézett a messzeségbe. A szalmakalapja az ölében pihent.

Minden este látták egymást. A férfi már hatkor kijött, és várta az »Olgát«, — ez volt a csónak oldalára írva. A leány fölnevezett, rajta felejtette a szemét, s a férfi is utánabámult, fölállt, és nézte, amíg csak el nem tűnt a szeme elől. Nem ismerték egymást és bent, a fürdőben sem akadt senki, aki meg tudta volna mondani, hogy ki az a kékruhás leány, aki minden este Carbi felé evez. Már nyár eleje óta így folyt ez, amióta Illencz megjött. S a férfi mindenféle kalandos tervekkel foglalkozott. Hogy utána evez. Hogy csónakba száll, és elállja az útját. És ilyenek jutottak az eszébe. De okos dolgot nem tudott kitalálni. Jobb híjján tehát nem tehetett mást, csak esténként megvárta, és később, és éjjel is, sokszor gondolt reá.

A véletlen segítette meg. Egy délelőtti fönt ült az olvasóterem erkélyén és unottan nézegette át az ujságokat. Unta magát. Nem igen ismert senkit, és nem is akart ismerkedni. A doktort a pokolra kívánta. Már arra gondolt, hogy csomagol és hazamegy, és csak azért maradt még, mert eszébe jutott, hogy otthon sem lenne másképp. Egyszer csak hallja, amint a nevén szólítják. A doktorné kiáltott föl hozzá:

— Jöjjön, jöjjön csak! Hadd mutatom be egy kedves vendégünknek.

A kékruhás leány volt vele. Illencz hármásával szedte a lépcsőket és boldogan rázta meg a leány kezét. Szép volt. A nap lesütötte az arcát, hamvas, barna, gyönyörű teintje volt, és kedves, világos, kék szeme. Egyszerű, sárga, széleskarimájú kalapja volt, nagy, sötétkék buzavirágokkal. Először látta úgy, hogy kalap volt rajta. Ezt mindjárt meg is mondta neki. S a leány nevetett:

— Ó, erre sokszor gondoltam . . .

Elpirult kissé, hogy így elszólta magát. Azután beszélgettek. A szigeten lakik, — mesélte, — magában van, az apja hozta le, még áprilisban, s csak októberben fog értejönni. — Hogy nem fél-e magában? Ohó, mitől!? Erős, egészséges, és gyermekkorra óta hozzászoktatták a magányossághoz. Amerikában minden leány így van. Hogy az más? De miért lenne más? — Mert ott a férfiak is mások. Ó, az csak olyan beszéd. És nagyszerűen eltelik a napja. Eszik, iszik, zongorázik, olvas, evez, és alszik, főként és sokat alszik.

— Maga nem szeret sokat aludni? — kérdezte.

— De igen, az még a legjobb.

Estig együtt voltak. Este a leány visszavezett, haza. Mikor elbucsztak, a férfi megkérdezte, átjön-e nemsokára újra? Hogy nem hiszi. Hát este, ha a part mellett elevel, megáll-e vele egy szóra? Miért ne, nagyon szívesen. És hátha átmenne valamelyik nap a szigetre? — Nagyon örülne neki; úgy sincs senkije, akihez szólhatna vagy két szót.

. . . Illencz azután átköltözött a szigetre. A narancsfák ekkor nyíltak és alkonyatkor részeg volt a levegő az illattól. Folyton együtt voltak. És elmondták egymásnak az életüket, ez volt az első lény, akit Illencz beavatott a titkaiba. Nem szépitgetett semmit. S a leány vigasztalta, mindennapra kitalált valami gyöngédséget. És mire legközelebb holdtölte volt, a fiu a szép, nagy, büszke leányt először megcsókolta. Husz éves volt a leány; és férfi még sohasem ért hozzá. Elbódult; — elvesztette a fejét. Megkérdezte a férfit, hogy vajjon ő is szereti-e őt; — azután odaadta magát neki, az övé lett.

. . . S a férfi elhülve nézte. Valami hiba történt; — benne, vele, vagy körülötte, a tűz elmúlt tőle, és valami dermesztő józanság szállta meg. Sajnálta a leányt, de nem a szívével, hanem az okos, hideg eszével. Kijózanodott. Magát látta benne. Amikor ő volt husz éves. Amikor ő remegett. Amikor őt csókolták meg először. — Most megfizet, — gondolta. — Valami káröröm volt benne. Hogy majdnem elvesztette

magát; — és milyen szerencse. Nem szerette már a leányt. Csak sajnálta és vonogatta a vállát.

Azután megjött a leány apja. De mielőtt megjött, a leány azt mondta, hogy az apjának mindent elmond.

— Helyes, — mondta a fiu; — de nem akarok akkor itt lenni. Nehány napra elutazom. És mire visszajövök, mindent rendbehozunk. Jó lesz?

— Jó.

. . . Megcsókolták egymást, és Illencz elutazott. — Indiába utazott. Senkinek sem mondta meg, hogy hova megy. A leveleit sem küldhették utána. És három évig volt oda; — s amikor megjött Ternőre, fáradtabb volt és betegebb, mint valaha. Ott megtalálta a leány leveleit. Az elsőket, az ijedteket és értelmetleneket, a későbbieket, az aggodalmaskodókat, azután a szomorúakat, amelyek tele voltak szemrehányással és könyörgéssel. Azután szünet volt. — Volt azután egy levél, amely elmondta, hogy gyermekök született, fiu, Péternek keresztelték. A többi levél már kizárólag a gyermekről szólt. Azután elmaradtak a levelek. Az utolsó másfél év előtről kelt.

Illencz nem volt kíváncsi. A kékruhás leány arcára már nem emlékezett, a maga baja teljesen elfoglalta. Az éjszakákat virrasztva töltötte, le sem vetkőzött, föl-alá járkált, s a hajnal sárga arczczal, ébren találta. Nem talált nyugtot. Még most sem hagyta békében az asszony. Ez már monománia volt. Heléna, Heléna. Hogy hogyan lehet annyit szenvedni?

Ternőn nem is tudott megmaradni. Följött Pestre és itt újabb két esztendeig élte a régi, rongyos életét. — És mikor a két esztendő letelt, jött egy éjszakája. Kint vihar volt. A szél rázta az ablakokat.

4.

. . . Ezen az éjszakán rendbe akart jönni. Le akart számolni, végezni, rendbejönni. Harminczkét éves volt. Tul volt már mindenen, és halálosan fáradt. Nem várhatott már semmit. Az évek fásultan leperogtek és nem hoztak semmit, semmit. Egyedül volt. Végképp kiábrándult. A könyörtelen semmi vette körül. Csüggedten és kiégetten érezte, hogy elmehef már. Nincs mit keresnie. Végzett; — végzett.

Odament az íróasztalához, a régi irások közt koto-rászott. A szive úgy fájt, mint összesen, amióta csak él. Bucszott. És bucuzás közben a kezébe akadtak azok a levelek is, amelyeket a kékruhás leány irt neki, régen, évekkal azelőtt s amelyeket későn kapott meg. — Olga. Fölütötte a fejét. — A fia. — Hogy neki fia van. — Hátha megkeresné a fiát? — Ha megkeresné és fölnevelné? — A tenyerébe hajtotta a fejét és így gondolkozott. — Vajjon megengedik-e neki, hogy megláthassa? — és vajjon várhat-e még ettől valami jót?

Azután óriás erővel megrohanta valami idegen, ismeretlen érzés. Egyszerre tele lett az élete. Elgondolta, hogy miért volt ilyen tépett, megbukott, — és mohón, mondhatatlanul vágyott arra, hogy ne úgy haljon meg, ahogy az állatok. Meg kell keresnie a fiát. Megkeresi. És leült, levelet irt az asszonynak, s amíg a válasz Szentőfaluról megjött, összetört, összeomlott, aggastyánná lett. És ott sirva fogadták. S a fia sirva mondta:

— Apám!

Ezért az egyetlenegy percért érdemes volt gyöt-rődnie. Maga is gyermekké lett; és nem tudta, hogy mit beszél. Ostoba mondatokat mondott, s a gyermektől olyanokat kért, hogy gondolt-e reá sokat, s hogy haragudott-e rá? Az asszony intett neki, hogy ilyeneket ne mondjon, és ekkor mosolyogva mondta, hogy bizony ezt megérdemelné, ez lenne a legkevesebb. De ha nem haragszik a fia, annál jobb. Hát haragszik, vagy nem haragszik? A fiu rázta a fejét és azt mondta: »Nem

haragszom.« A férfi ölbe kapta, összecsókolta, a vállára vette, a fejére ültette és végigfutott vele a szobákon, amíg csak el nem fáradt. Leültették. Egy nagyapás, öblös, régi karosszékben ült, s a tenyerébe hajtván a fejét, nézte a gyermekét. Tömzsi, erős legényke volt. Délcegz fiu válik majd belőle, ügyes és vakmerő. Ő lesz a legjobb tornász, s a legelső táncos. Meg fogja hódítani a földet, az egész mindenséget fogja leigázni. — Ah, — gondolta ekkor, — mintha ezek ismerős hangok lennének. Mintha már hallotta volna ezt a dalt. A szeme tele lett könnyel, és újra sirt, de most már boldogan, először boldogan, — egész életében legelőször volt boldog. Meg kellett várni, amíg az öröm beszámíthatatlan napjai lecsöndesedtek. Boldogan ült a karosszékben, és szötte, színezte káprázatos terveit. Hogy mi lesz a fiából. Hogy mivé neveli. A világot fogja vele meghódítani.

És valósággal tervszerűen látott neki a neveléséhez. Elsőbb arról akart gondoskodni, hogy a fiu izmossá és egészségessé legyen. Azután arról, hogy csak olyasmi iránt érdeklődjék, ami megérdemli. Összeült a fiuval és maga talált ki meséket, amelyekben angyalok és tündérek, s a pokol nem szerepelt, hanem csupa földi, mai dolgokról volt bennök szó, és azért mégis szépek voltak. A fiut — gondolta — nem fogja vallásosan nevelni. Minek csalódjon utóbb, és miért keserítse a kiábrándulás? Azután mikre fogja tanítani: természettudományra, történelemre, nyelvekre... Folyton ezeken törte a fejét. És arra gondolt, hogy mi lett volna, ha őt is így nevelték volna.

Most azonban a fiu még vigan játszadozott az erdőben, bogarat szedett, hanczurozott, taposta a füvet és tépte a virágokat, és esténként sokszor hozták haza bevert orral, véresre karmolva, nyakig maszatosan. Azt már megtanulta, hogy hazudnia nem szabad, ha nem kell. És egy kis verésért még nem érdemes. Ha megkérdezték tehát tőle, hol járt, mit művelt? — az apjának szemtelenül a szeme közé nevetett, és azt mondta:

— Verekedtem. De ha kikapok, máskor nem valom be.

Sugárzott az értelemről. Néha megdöbbenő kérdéseket tett, és ijesztő válaszokat adott. A halálról úgy beszélt, mintha a béresükről szólna. Buksi fejét odahajította az apja ölbe és kikérdezte, hogy mi az a cséplőgép, s elmondta, milyen ostoba a Csattos, a kocsis, azt állítja, hogy az ördög bujt bele a gépbe, az hajtja, s azért bűg és zakatol. Nem lehetett nevetés nélkül megállni. S az apjának elállt a szive verése, ha arra gondolt, hogy valami baja eshetnék a fiának.

Egy éve volt már a fiánál, otthon, Illencz Péter, és elhatározta, hogy ősszel már ráfogja a tanulásra is, az ábéczére, meg egy kis számtanra. Erre úgy készült, mint valami ünnepre. S a kis fiunak kicsit patetikusan magyarázta, hogy ez lesz az első komoly ajándék, amit tőle az életre kap. A gyermek sürgette: miért kell az ajándékra őszig várni? — miért nem kezdhetik a tanulást azonnal; mikor szeretné tudni, hogy milyen az, és mikor — mondta — az nem kerül pénzbe.

— Ohó, az nem megy olyan könnyen. Arra készülni kell. És illő komolyságot tanusítani.

S egy vasárnap, amikor az anyja valahol látogatóban volt, a fiu addig kinezte az apját, amíg bele nem egyezett végül, hogy jó, hát megkezdik ma a tanulást. Behozták a palatáblát, s a »griffit«, s a férfi elsőbb megmutatta, hogy kell tartani az írószerszámot. A fiu hamar megtanulta. Azután megmagyarázta neki, hogy az abécében huszonnégy betű van és mindegyik betű előtt vonás van.

— Ez a vonás ferde, dült, — mondta, — és megmutatta, hogy milyen.

— És most ezt fogod tanulni. No, kezd el.

A fiu rettenetesen izgatott volt. Közben persze elfe-

lejtette, hogy hogyan kell a palavesszőt tartani. Előlről kellett kezdeni. — Azután írni kezdett.

Kis, reszkető kezecskéje egymásután rajzolta föl a ferde vonalakat és közbe, a feje mind közelebb hajolt az íráshoz. Szinte már surolta a táblát az orra.

— Emeld föl a fejedet! — parancsolta az apja. — Így elrontod a szemedet. — No, még egyszer.

A fiu elkezdte, s a harmadik vonásnál a feje már megint rajta volt a táblán.

— Fejet! — hangzott a kommandó.

Harmadszor és negyedszer ugyancsak így volt. Ekkor az ember megharagudott és fölütötte a gyermek állát. A fiu fölnezt, ráemelte a szemét és úgy mosolygott, mint mikor valami nagyon természetesen mond.

— De apám, — mondta, — ha a fejem fönt tartom, hogyan lehessen akkor látni?

— Hát innen nem látsz?

— De látok, persze, hogy látok. De milyen kicsit. És mennyivel jobban látok, ha mindjárt odateszem a szememet...

A férfi fölállt.

— Hát rövidlátó vagy? Hát ne tréfálj, hát innen csakugyan nem látsz?

— Látok, de kicsit rosszul. Rosszul.

Az ember nem felelt, kinézett az ablakon és csöndesen simogatta a kisfiu fejét. Nem szólt egy szót sem, csak a szájaize szörnyű keserű volt. A nézése tele volt gyűlölettel, és fáradt volt, szörnyen fáradt.

— Jól van, fiam, — mondta később. — Én most innen elmegyek. Mondd meg anyának, ha visszajön, hogy csókoltatom a kezét; — és azt üzenem, hogy rövidlátó vagy, és vigyen el a doktorhoz, — és vegyenek neked pápaszemet.

Azzal összecsókolta fiát és ment.

Nem tért többé vissza.

(Vége.)

Krónika III.

A gyilkos.

— szept. 30.

Az esseni törvényszék esküdtbíróági verdikt alapján nemrégiben halálos ítéletet mondott. A felesége meggyilkolása miatt kötélre vagy pallosra — az ördög tudja jobban, hogy mivel szabadítják meg Németországban az igazságot a kezdőbetűjétől, — ítelt egy Alt nevű bányamunkást.

Alt azonban, úgy látszik, hogy csak a nevére volt öreg, a cselekedetére azonban fiatal; mert tudott — bizonyára fogas ügyvéd révén, — olyan diadalmasan verékedni meg a törvénnyel, hogy perujtást kapott, aminek az eredménye az lett, hogy felmentették. Az előbb még lógandó, esetleg feltráncsirozandó embert szó nélkül szabadjára eresztették. Mondom, szó nélkül, mert Alt bizonyára nem kapott valami különös szavakat, hacsak az esseni törvényszék elnöke nem intézett hozzá a felmentése után az ismert »vidéki aranytoll« stílusában és a törvény igazságosságának olyan hangsúlyozásával, amelyet az Altok rendszeren nem értenek meg, pár vigasztaló szót. De csak *vigasztalót*. És nem rehabilitálót, mert: 1. tartsa Alt a szerencsésének, hogy szabadon eresztették, 2. pedig Altot többé semmiféle szó, cselekedet, avagy égből alászálló

csoda rehabilitálni nem fogja. Rá abban a kis bányavárosban, ahol élt és ahol feleségét valami egészen felfedezhetetlen gazember, — esetleg a titkos szeretője, — megölte, az élete rövidesen elkövetkező és valószínűen a csordából kivert ember alkohol-pocsolyájába fulladó végéig a lepökés, az ujjal rámutogatás, a megvetés fog várakozni. És sem Gábor, sem Ráfáel, sem pedig Izrafil arkangyal földre való együttes alászállás-segítségével és hófehér szárnyu tanuságtétellel sem fogja kitisztítani az alól a közvélemény alól, hogy: Alt megölte a feleségét, Alt gyilkos, Alt gazember.

S a büntetőjogi szakácművészetnek ezt az izletesen elkészített paragrafus-csizmatalpát még közelebb fogja tenni az a szósz, amit a pletykának nevezett irtózatossan vérrel dolgozó szakács önt rá, mondván: »és még ki is tudta hazudni belőle magát a gazember!«

Mert nincs a világnak elitéltebb embere, mint az, akit fölmentenek. És nincs a mai igazságszolgáltatásnak véresebb botránya, mint az, ha a felmentő szavával viszszalók valakit — a becsületes emberek közé. Kitaszitanak egy embert a korcsma ajtaján, mert azt hitték, hogy tartozik valamivel. Azután utána lökik a köpönyegjét is, mert kiderült, hogy nem tartozik semmivel. S akkor a paragrafusemberek egész komolyan el tudják hinni, hogy azt a sárba lökött köpönyeget a kitaszított ember éppen olyan lelki nyugalommal tudja tovább viselni, akár csak a zalameai bíró a maga ítélőpalástját. És az emberi gondolkodás utczája, — a közvélemény, — nem fog több sarat vágni a már ugy is elég sárhoz.

Bérenger szenátor Franciaországban megcsinálta a feltételes elitélést, de ennek keményen és irgalmat nem ismerve szegezi szembe minden mai büntetőtörvény-könyv a feltétlen elitélés lappangó szakaszát. El vagy ma ítélve, amint vádoltattál.

Kábitóan groteszk gondolat, hogy a mai büntetőrend szerint az ártatlan ember akkor van jobban elitélve, ha felmentik. Mert ha becsukják, akkor résztvevő, vele egy sorsot érő, őt magát a bűn vélt nevében rokonnak látó lelkekre talál, könnyű és hasznos munkát kap, meleg szobát, léte, amelynek megvan a mindennapi jutalma a mindennapi nyugalomban, abban a legfőbb megelégedésben, amit minden gyermek, minden cseléd és minden rab ezzel a szóval fejezhetne ki: »más gondoskodik rólam, én a fának csak a gyümölcsét szagatom.«

De ha felmentik! Milyen hazugság a latin »aliquid haeret«-je. Semper *omnia* haerent! A piszok első és legfőbb jellemzője, hogy tapad és — nyulik. A szenny állatai, a paraziták, mind ragaszkodó, kapaszkodó csáppal vannak ellátva. És a kiszabadult vizsgálati fogoly, vagy a felsőbb fórum által rehabilitált elitélt ma csak ezeket kaphatja: káinjegyvet a homlokára, szétesett családi otthonnt és a »gebedj meg« devizét.

Azonban . . . mindezen túl Altot még halálra is ítelték. És Isten csodája, hogy az ördög el nem vitte: egy kis ügyvédi élehetlenség és vagy felakasztják, vagy kettémetszik.

Nem tudom, olvasóm, voltál-e már abban a lélek-állapotban, amikor szeretted volna, hogy a karod ezer-

szeres erőt kapjon, a hangodra ledüljön Jérikó fala és a lelkedből érzetten és értetlen kitoró felhőborulat megállítsa a napot Ajálon völgye fölött.

En voltam egypárszor. Nem sokszor, — de akkor mindig, amikor az ujságban azt olvastam, hogy holnap fel fognak akasztani egy embert. Tőlem idegent és ismeretlent. Távolesőt, vonások, lélek szerint sem elém képzelhetőt. De embert. Akit tudatosan, hidegen, — rettenetes gondolat! — *lege artis* ölnék meg!

Ilyenkor kipirultam mindig és gyilkos haraggal szerettem volna felpofozni magamat. Hogy miért vagyok olyan gyáva, miért nem veszek botot, revolvert, vagy még szörnyűbb fegyvert és miért nem rohanok oda, segíteni azon az emberen — és ha kell, izzé marczangoltatnom is magamat érte, a megmentéséért, — akit kineznek, előbb a halálig gyötörnek, aztán még meg is ölnék. Hidegen, tudatosan, czerimóniásan — és ha az ügyvédje rossz, még ártatlanul is. Eltűrhet ilyent emberi intelligencia és még otrombán hétköznapi érzés is?

Az ötvenes, vagy hatvanas években Franciaországban nagy abolicziós mozgalom indult meg, de egyszerre véget ért, hajója törést szenvedett egyetlen szellemes mondáson. Ennek a mondásnak, ha jól emlékszem, Karr Alfonz volt a szülőapja s így szólt: »Eltöröljük a halálbüntetést? Jó. De kezdjék el a gyilkos urak.«

Ime, a rettentő eset, amikor nemcsak a betű öl, hanem a szellem is.

Nincsenek gyilkosok, csak egy gyilkos van. Embert ölhet a torzzá született agyu alsóbbrendűség, a felszilizított momentán örület, a lappangó tébolyodottságnak a megfontoltság tüneteivel dolgozó eszméletlensége. De embert megfontoltan, hidegen, előre elhatározva, módszeresen csak egy öl: a törvény.

Paganel.

Krónika IV.

Az utca.

— szept. 30.

Hiába kértem, könyörögtem, a fogalmazó ur nem volt szives az íróasztalom számára átengedni azt a fényesre csiszolt nagy anyacsavart, amelyet az erzsébetköruti tüntetéseknel bűnjelként felszedett a kövezetről. Még egy csöpp vér is volt rajta, amelyet büszkén mutogattam volna késő unokáimnak mint az első sansculotte-harcz emlékét.

Forradalom volt már nálunk mindenféle, de mindig büszke, mentés nagyurak vezették, háromszinü lobogóval, Szűz Mária képével; kivéve az egy Dózsa-lázadást. A negyvennyolczas mozgalom mellé odaállottak az ország legrégibb, legelőkelőbb családjai is.

Szeptember 27-ike az első nap Magyarország történetében, amikor a sansculotteok vasrudakkal, anyacsavarokkal és a műhelyek egyéb szúró-, vágó- és ütő-eszközeivel indultak harcba a burzsoázia legszentebb szimbolumai ellen, torkukra forrasztották a himnuszukat és nyiltan hadat üzentek a nacionálizmusnak.

Ez a nóta-háború, a forradalmi Kossuth-nóta és a forradalmi munkás-marseillaisnak versengése, amelybe beletörött néhány borda, koponya és fog mindkét részről, eddig páratlanul áll a mi históriánkban és senkinek sincs oka rá, hogy kicsinyelje a jelentőségét.

En tehát újra a fogalmazó urhoz fordultam, mint ahhoz, aki többé-kevésbé szakértője »az utcának« és megkérdeztem tőle:

— Mit szól mindehez, kapitány ur? (Minden kétcsillagos tisztet kapitánynak szólítok, elvből.)

— Bolondság az egész, szerkesztő ur — felelte a fogalmazó, a ki minden borotvátlan embert, a kinek sajtó-igazolványa van, szerkesztőnek szólít, szintén elvből.

— Maguk ma összejátszottak a szociálistákkal — támadtam reá.

A fogalmazó mosolygott és kérdezte:

— Miért gondolja ezt?

— Azért — feleltem — mert csak későn avatkoztak bele a tüntetésbe. Az állam közegei támogatták ezutal a proletárok garázdálkodását.

— Pardon — vetette ellenem a fogalmazó — ön téved. Ha ön rendőrtiszt volna, megértené azt, amit mondok. A sebesültek lisztjából láthatja, hogy kardvágást, lótaposást vagyis rendőri brutalitást sokkal több munkás szenvedett, mint diák. Ne féljen, szerkesztő ur, a rendőrség igyekezett tőle telhetőleg közömbös lenni épp ebben az időben, amikor nem tudjuk, hogy maholnap Rudnay lesz-e az urunk, vagy Tóth János.

— Szereti-e ön a szociálistákat? — lestem meg a kérdéssel a fogalmazó urat. Fürkészve rám nézett, aztán betette az ajtót, amely a főnöke szobájába nyílt és így felelt: .

— Tudja, kedves szerkesztő ur, nagyon jól tudom, hogy az én száz forintommal épp olyan rongyos proletár vagyok, mint az a tüntető reszelővágó, akit a mentők vittek be a Rókusba. Én is szociálista vagyok alapján véve, de hát amit ezek csinálnak, az mégis sok. Meggyalázzák a Kossuth-nótát! Bezzeg, ha rám biznák, én majd megtanítanám őket . . .

A fogalmazóban felébredt a régi rendőrtiszt, akit szociálista gyűléseken sokszor felbosszantottak és aki már néhány csinos attakot vezetett a régi jó időben a »hazatlan bitangok« ellen. Elköszöntem tőle és egyenesen az Erzsébet-köruttra siettem. Pikolózni.

Ugy látszik, nagyon különösen nézhettem az üres ablakkereteket, amikből a szép tüköruvegek ki voltak törve, mert a kávé felém jött:

— Mit szól hozzá? — mondta már messziről. — Ezek a hendlfangerek! Tudja, hány ezer forint kárt okoztak nekem?

Nem hallottam, hogy hány ezret, csak azt láttam, hogy ennek a szegény embernek a mellényén gurult le a legőszintébb könyecsepp. Később láttam, hogy csak gyémántszem, amely az óralánczán játszott szivárványszerűen.

— Bosszúból törték be — sirt tovább a kávé — mert a kávéfőzők sztrájkjában én nem engedtem. És most a miniszter, a Kristóffy még »tisztelt munkásbarátainak« szólítja ezeket a hendlfangereket.

— Csodálatos időket élünk — szóltam és a füstöt az utca felé fujtam, amely e pillanatban jobban érdekelt. Még mindig egy csomó ember járt fel és alá, nézegette, hogy hány kirakatot, hány gázlámpást vertek be a munkások és sok nézője volt annak az aszfaltdarabnak is, amelyet a tüntetők felszakítottak és amelyet most munkások javítottak lágy, füstölgő szurokkal.

És mindenfelé apróbb embercsoportok alakultak, vitatkoztak és amikor jobban odafigyeltem, egész kis népies conferenceokat hallottam a helyzetről, a királyról, Fejérváryról, Kossuthról, a szociálistákról és az általános választójogról. A »kisemberek« hadonáztak, nekiperültak, kiabáltak és csak akkor csöndesedtek el egy pillanatra, amikor a rikkancs közékük tartotta a »szenczácziós kiadást«. Szétkapkodták, szinte szertetépték a nyomdászagu friss példányokat és a legvásottabb zsebekből is előkerültek a rejtegetett, talán utolsó krajczárok . . . Az »utca« élt, nyüzsgött, lüktetett.

Bármily nagy nyaláb ujság volt is előttem, nem tudtam hozzájuk nyulni, mintha a különböző vezércikkek cziczero-betűi valami émelyítő, hiu gomolyagba olvadtak volna össze. Tudtam, hogy mind az »utczáról« szólnak, de másféleképp. Az egyik azt az »utczát« érti, amely a minap még trikolorót vitt és Bécs ellen demonstrált, a másik pedig kárörömmel azt az újabb »utczát«, amely a függetlenségi pártkör ablakait beverte.

Sem ez, sem amaz nem »az utca«. Az utca, a mi utcánk az, amely itt nő és alakul a szemünk előtt. Csak nézni kell, csak látni kell és nem szabad elvakulni vezércikkek frázisaitól. Az utca az a tömeg, amely a forgalmas órákban itt körülöttünk zsi bong, ez a csupa kéz, láb, fej, ez az élénkség, amely évről-évre nő, ez a különös embercsoport, amely a villamossal látszik versenyezni, amelynek már nagyvárosi igényei vannak, amely ma még olcsó és népies ujságokból szedi szellemi táplálékát, amelynek már alakjai, elmésségei kezdenek kialakulni, pedig egész multja alig ötven éves. És jellemét nem azok a cikkek fejezik ki, amelyek pártállásuk szerint többre vagy kevesebbre becsülik »az utczát«, hanem azok, akik ezeket a cikkeket már olvassák és a sarkokon egymásnak kommentálják. Ez az igazi utca; a maga bádogszámos rendőreivel, akik nemrég még szántóvető emberek voltak és a városhoz csak a katonaságnál szoktak hozzá, a kardot tehát csak katonásan, nyersen tudják forgatni; a maga járó-kelő alakjaival, akiknek nagyrésze csak nemrég került fel a vidékről és az aszfalthoz való gyors asszimilálódás korát éli; a maga vasárnapi alakjaival, akik vörös nyakravalóval és jelvénynyel mutatják, hogy már valami szervezethez tartoznak, Marx elveihez konyitanak, de főként, hogy elnyomottságuk tudatára ébredtek.

Ültem én már ezelőtt a kávéház előtt, amikor a szervezett munkástömeg impozáns rendben, a munkás-marseillaise megható dudolásával vonult végig. Akkor a zsurokon kipirult kisasszonyok lelkesedtek a szociálistákról, amely divat volt, valamint Bokányiért, akinek szónoki hire a szalónokig is eljutott. Azok a lapok, amik ma pereatót kiáltanak a szociáldemokrata-pártra, akkor dédelgették a »vörösöket«, mert a nem rokonszenves kormánynak csináltak galibát.

Ma pedig, hogy a műhelyekből elhozták a vasrudakat és egyéb sulyos szerszámot, talán még azoknak sem tetszenek, akik örülhetnének »az utcza« fordulatán. Egy csomó szalónszociálista lett hirtelen burzsoává.

Mert látják, hogy ez a tömeg akár a kormány ellen, akár mellette üt, mindenképp félelmetes. Alapjában véve mindegy neki, hogy Fejérváry jön-e, Fejérváry megy-e, vagy, hogy az általános választói jogot hosszabb vagy rövidebb idő alatt kapja-e meg, mert a vasrudak és egyebek csak azért kerültek elé, hogy bebizonyítsa: *övé az utcza*. Hatalmi kérdés volt és azért nem válogathatott az eszközökben.

Az utczának, a mi utczánknak pedig új különös képet ad, hogy immár egészen övék — az utcza.

Reveur.

Az infánsnő születésnapja.

Irta: WILDE OSZKÁR.

Az infánsnőnek születésnapja volt. Éppen tizenkét esztendő volt és a nap a palota kertjét besugározta.

Bár igazi hercegnő és Spanyolország infánsnője volt, mégis, mint a szegény ember gyermekének, neki is csak egy születésnapja volt egy esztendőben, de ez aztán ünnepe volt az egész országnak. Igazi ünnepnap volt. A karcsu tarka tulipánok kiegyenesedtek a szárukon — mint a katonák, ha sort állnak, — kihívón néztek a rózsák felé a gyeper másik oldalán: »Most épp olyan szépek vagyunk, mint ti.« A biborpiros, arany himporos szárnyú pillék ide-oda röpködtek virágról-virágra; a kis gyíkok elésiklottak a fal hasadékaiból és sütkéreztek az izzó fehér fényben; a gránátalmák felfuvódtak és megpattantak a melegben és mutatták vérző piros szivöket. Még a halovány-sárga citromok is, amik a rozoga rácsról meg a borongó árkádok faláról lógtak, pompásabb színeket szívtak magukba a nap csodás ragyogásától és a magnoliafák kinyitották nagy elefántcsontszin fehér golyóalaku kelyhük összehajtott szirmait és megtöltötték a levegőt nehéz, édes illatukkal.

A kis hercegnő fel és alá lépkedett a terraszon játszó pajtásaival és bujósdit játszott velük a kövázák és az ódon, mohos szobrok közt. Hétköznapon csak azt engedték meg neki, hogy rangjabeli gyermekkel játszadozzék, ami annyit jelentett, hogy mindig egyedül kellett játszania; de születésnapján kivételt tettek vele, a király elrendelte, hogy meg szabad hivnia összes ifju barátait és barátnőit, akiket látni akar, hogy mulasson velök. Ezekben a karcsu spanyol gyermekekben még akkor is valami majesztétikus grácia volt, ahogy ide-oda ugrándoztak; a fiuknak lengő tollas kalapja, kurta lobogó köpenye volt, a leányok pedig hosszú brokátruhájuk uszályát emelgették és szemöket az éles nap ellen nagy fekete és ezüst legyezővel védték. De közülök a legkecsesebb az infánsnő volt és a legjobban is öltözködött az akkori idők kissé túlaggatót divatja szerint. Ruhája szürke szaténból volt, szegélyén és karján nagy, ezüsttel himzett dudorodások voltak, szoros dereka gyönggyel volt kivarra.

A kastély egyik ablakából a király bánatosan nézett alá. Mögötte Don Pedro d'Aragon állt, akit gyűlölt; azonkívül ott állt gyóntatója, a granadai főinkvizitor is. A király szomorubb volt, mint máskor, mert mialatt az infánsnőt nézte, amint gyermekes gravitással hajbókolt a lovagok gyülekezete felé vagy legyezője mögött a savanyu kedélyű Albuquerque hercegnőn mulatott, aki állandó kísérője

volt — a fiatal királynéra, az infánsnő anyjára gondolt, aki — legalább így érezte — mintha csak rövid idővel ezelőtt érkezett volna meg a vidám Franciaországból és elpusztult a spanyol udvar komor fényében, hat hónappal gyermeke születése után; kétszer sem láthatta a gyümölcsös kertet, kétszer sem szakíthatott az ágbogas fügefáról, amely lenn az udvaron terpesztette terebélyes lombját. Annyira szerette a feleségét, hogy nem bocsátotta meg a sirnak, hogy örökre elrejtette előle. Mór orvos balzsamozta be s az életével fizette meg ezt, mert állítólag az eretnőség és mágia gyanuja miatt kiszolgáltatták az inkvizíciónak; a királyné teste a nyílt koporsóban, szőnyegen feküdt; a fekete márványos kápolnában volt kiterítve, úgy amint a barátok letették oda egy viharos áprilisi napon, tizenkét évvel ezelőtt. Havonta egyszer a király fekete palástban a kápolnába ment, vak lámpással a kezében, letérdelt a koporsó elé és kiáltott: »*Mireina! Mireina!*«; gyakran még az etikett formáit is megszegte, amik Spanyolországban az életet aprólékosan megszabják és még a király gyászának is korlátot vetnek; ilyenkor kétségbeesetten fogta a királyné sápadt, gyűrűs kezét és vad csókokkal keltette volna életre hideg, nedves arczat.

Ma úgy tetszett neki, mintha újra maga előtt látná, mint akkor, mikor Fontaineblauban először pillantotta meg és mikor ő csak tizenöt éves volt, jövődő hitvese pedig még fiatalabb. A pápai nunczius forma szerint eljegyezte őket egymással a francia király és az udvar teljes színe előtt; ő visszatért az Escorialba egy kis szőke fűrttel és egy gyermeki ajak emlékével, amely csókot illesztett a kezére, mikor ő kocsiba szállt. Később megtörtént az esküvő, nagy sietséggel, Burgosban, Spanyolország és Franciaország kis határvárosában és megtörtént az ünnepi bevonulás Madridba, a szokásos nagy misével a La Atocha templomban, meg a kiválóan ünnepies autodaféval, amihez körülbelül háromszáz eretneket, köztük számos angolt adtak a földi igazságszolgáltatás kezére elégetni.

Örülten szerette a feleségét, még pedig — mint sokan hitték — az ország kárára, mert Spanyolország akkor Angliával nagy háborút vívott az új világ birtokáért. Büntetéssel tiltotta meg nejeinek, hogy szeme köréből távozzék; miatta megfélemedezett, vagy legalább úgy látszott, hogy megfélemedezik minden fontos állami ügyről; és abban a rettenetes vakságában, amivel a szenvedelem sujtja azokat, akiket rabigája alá hajt, nem vette észre, hogy a nagyszzerű ünnepek, amikkel fel akarta vidítani, csak sulyosbitotta felesége különös betegségét, amiben szenvedett. Mikor neje meghalt, egy ideig valósággal őrült volt. És igazán kétségtelen, hogy lemondott volna és a granadai nagy trappista kolostorba vonult volna vissza, amelynek czimzetes priorja volt, ha nem fél tőle, hogy leányát, az infánsnőt bátyja kegyének szolgáltatja ki ezzel, bátyjának, akinek kegyetlensége még Spanyolországban is hirhedt volt és akit sokan azzal gyanusítottak, hogy ő ölte meg a királynét egy pár mérgezett keztyűvel, mikor aragóniai kastélyában tartózkodott. Letelt a három gyászoló esztendő és a király még akkor is parancsba adta ki a minisztereinek, hogy egyikük se merészeljen valam új házassági tervről beszélni még akkor sem, mikor maga a császár ajánlotta fel leányának, a szépséges cseh főhercegnőnek a kezét; azt mondta a császár követeknek, hogy a spanyol király már a fájdalommal van eljegyezve és bár hitvese meddő, mégis jobban szereti, mint a földi szépséget; ez a felelete neki a németalföldi tartományok koronájába került, mert ezek a tartományok a császár bujtogatása következtében, néhány fanatikus református vezetésével, fellázadtak a király ellen.

Házáséletének vad, forró gyönyörűségei és neje rettenetes, gyors agóniája ma újra megelevenedtek képzelete előtt, amint az infánsnőt a terraszon játszani látta. Ugyan-

olyan fürge volt, mint a királyné, ugyanolyan határozott volt a modora, ahogyan a fejét hátraszegté, ugyanolyan volt ajkának egyenletes, merész, szép vonala, ugyanaz volt a nevetése — *vrai sourire de France* — ha olykor az ablakra felpillantott vagy a méltósággal teljes grandoknak csókra nyújtotta a kezét. De a gyermekek nevetése fáj a királynak, a kegyetlen napsugár mintha szomorúságát akarta volna kigúnyolni és a levegőn idegen balzsamfüvek — holttestek konzerválására való füvek — illata suhant át. A király a kezébe temette az arcát és mikor az infánsnő újra felnézett az ablakra, a függöny már leszaladt, a király pedig eltűnt.

Csalódottan huzta félre az infánsnő szája szélét és vállat vont. Bizony legalább a születésnapján együtt lehetett volna vele az apja. Mirevalók azok az ostoba államügyek? Vagy talán megint abba a borzalmas kápolnába ment, ahol örökké gyertyák égnek és ahová sohasem volt szabad az infánsnőnek betekintenie? Miért vonult el most, mikor a nap oly csodálatosan süt és minden örül neki! Elmulasztja a játékbikaviadalt, amire már hí a harsona; nem szólva a bábszínházról és más válogatott gyönyörűségről!

A nagybátyja meg a főinkvizitor sokkal figyelme-
sebbek. Lejöttek a terraszra és apró udvariasságokat mondanak az infánsnőnek.

A kis hercegnő lehajtotta finom fejécskáját; kézen fogta Don Pedrót és együtt lassan lelépkedtek a lépcsőn a hosszú biborselyem sátor felé, amely a kert másik végén volt. A többi gyermek követte őket a rang sorjában — a leghosszabb nevéik voltak legelől.

Mikor a sátor elé értek, belőle néhány fiatal nemes lépett ki fantasztikus toreadori ruhában és az ifju Sierra-Nueva gróf, egy tizenégy éves csinos fiu, a hidalgók és grandok gráciájával emelte meg a kalapját; az infánsnőt egy kis aranyozott elefántcsont-székhez vezette, amely magasan volt, hogy az egész arénát át lehessen látni. A gyermekek köréjük csoportosultak, legyezővel a kezükben és halkán fecsegve. Don Pedro és a főinkvizitor mosolyogva maradtak a bejárónál. Még a camerera mayor is, egy sovány teremtés kemény arczvonásokkal, sárga, lógó nyakkal is jobbkezdűnek látszott, mint máskor, úgy hogy szinte azt lehetett volna mondani, hogy valami megfagyott mosoly próbálkozik megvillanni vértelen néma ajkán.

Bizony, szép bikaviadal tárult az infánsnő elé. Szébb — gondolta magában — mint az, amit Sevillában mutatnak neki, mikor a páрмаi herceg látogatóban volt az atyjánál. Néhány gyermek gazdagon felkantározott hintalovon vágatott elő. Lobogtatták tarka szalagos lándzsájukat, dárdájukat; mások gyalog voltak és lengették skarlátpiros köpenyüket a bika elé; ügyesen ugrottak át a sorompón, ha a bika rájuk támadt. Maga a bika füzfa-vesszőből volt fonva és bőrbe volt varrva; olykor örülten lovagolt a hátsó két lábán az arénán köröskörül, amire bizony igazi bika soha életében nem gondolt volna. De mégis fényesen csinálta a dolgát, mert a felizgatott gyerekek a padra ugráltak fel, csipkekeszkenőjüket lobogtatták és »bravo, Toro! bravo, Toro!«-t kiáltottak éppoly komolyan, mint a felnőttek szokták.

Végül hosszú küzdelem után, mialatt néhány ló kölcsönösen fellökte egymást és lovagját a nyeregből kivetette, az ifju Sierra-Nueva gróf a bikát térdre kényszerítette és átszurta, azután pedig, hogy engedelmet kapott az infánsnőtől, hogy megteheti a kegyelemdőfést, fakardjával hevesen az állat nyakába fúrt, úgy hogy az állat fejének egy darabja leesett és belőle a kis *monsieur de Lorraine* feje bukkant elő; fia volt a madridi francia követnek.

Zúgott a tetszés zaja, miközben az arénát kitarari-

tották és két mór apród feketesárga livrében kivitte a lovak tetemét. Francia tánczos következett, aki kifeszített kötélen járt. Utána megkezdődött az olasz marionettek előadása. A *Sophonisbe* című félig klasszikus tragédiában léptek fel egy külön kis színpadon. Olyan jól játszottak és olyan természetesen, hogy mikor az előadásnak vége volt, az infánsnő szeme könnyben csillogott. Néhány gyermek igazán bőgött és bonbonczukorral kellett megnyugtítani őket; a főinkvizitor maga is úgy meg volt hatva, hogy meg nem állhatta, hogy meg ne jegyezze Don Pedro előtt:

(Folytatása köv.)

INNEN-ONNAN.

△ **Szombat.** Szombaton mindig készül valami, amitől a hetilap nem tud elkészülni, a börze nyavalyába esik s ami végül el nem készül. A mult héten a vezérek lefőzése készült, de ma már a vezérek lefőzetlenné tételén dolgoznak. Ma Csáky Albin gróf megy a királyhoz s készül vagy az új kabinet, vagy a régi kabinet, vagy a koalícióval való tárgyalás, vagy pedig semmi. Semmi, ez ugyan sok volna. Hanem készül valami új homo regius-ság, tárgyalás, mely nem akar eredményhez vezetni — az egyetlen cél, amely manapság sikerülhet, — a börzén nagy hausse, melyből még nagy krach sem lesz. Szóval készül valami, ami a vasárnapot ellátja tápanyaggal s hétfőn eloszlik, mint a buborék. A szombat olyan nap, amely megelőzi a vasárnapot s a magas politika legmagasabb kezelői is az újságyszerkesztők eszével dolgoznak: mindent szombaton kell csinálni, mert vasárnap legkiváncsibb a publikum.

* * *

○ **Másodvirágzás.** Jó dolguk van az üraknak a laptól. A különös dolgokat mindig ők látják meg legelőször. Ezt úgy hívják, hogy »vernissage.« Az első ibolya, az első cserebogár, a nyolczlábú méh, — minden, ami különösség, a pesti redakcióba vándorol, kicsi skatulyában, kék szalaggal átkötözve. Most újra akadnak ilyen küldenivalói a jó vidéknek, mivelhogy az idő rettenetesen furcsán viselkedik. Az idő ugyanis, mióta a csillagászok kinevezték ősznek, azt akarja velünk elhitetni, hogy tavasz. Persze mi vén rókák nem ülünk fel az ilyen együgyű tréfának. Ámde a mezők szerény ibolyája, vagy egy ostoba fa, avagy virgoncz bogár beugrik a mixtum compositum-nak, ami feliben ősz és feliben tavasz. Így aztán kapnak a szerkesztőségek különös küldeményeket. Frissen szedett ibolyát, új hajtást hársakról és vadgesztenyeről, sőt bodzavirágot is és orgonát. (Ezeket a fákat lehet legkönnyebben becsapni.) Azután virágok is jönnek, szokatlan virágjai a kései ősznek: fuksziák, rózsák, geraniumok. Mind hajt és mind virul, mert második tavaszát éli a természet. És a lapok irnak, egyre irnak újdonságokat a kedves küldeményekről. Szellemes híreket, amiknek mindnek az a címe, hogy: »Másodvirágzás.« Pedig mi ez mind a Prielle Kornélia házasságához?...

* * *

○ **Paritás.** Két nagy eseménye van október elsején a magyar fővárosnak. Az egyik a turfon játszódik le, fényes közönség előtt. Futó paripák, nemes véredek a St. Legert fogják futni. Hatvanezer korona jár ezért az egy futásért, s így nem csudálni való, hogy turftudósok klasszikusnak nevezik ezt a versenyt. A másik esemény a városban történik. Nyilván csöndben, ünneplő publikum nélkül. Meg fogják nyitni a lóvágóhidat. Hogy mi köze a két dolognak egymáshoz? Nagyon sok. Végre egy közös ügy, amiben tökéletes a paritás. Itt benn mi eszszük majd a lovakat, odakünn a lovak esznek minket...

△ **A királytószt.** Hegedüs Sándor Sopronban rosszul járt. A királylyal együtt őt is megsértették. A protestáns banketten a hivatalos első fölköszöntőt ő mondta és senki nem akart fölállani sem kocshintani. Kellemetlen dolog. Mert egy fölköszöntő nem köteles hódolat, csak udvariasság. Mivel pedig a király udvariatlan volt a nemzet iránt, most a király ellen való udvariatlanság van divatban. Hegedüs Sándor volt az egyetlen udvarias ember Sopronban s az-sokkal nagyobb bűn, mintha ő is udvariatlan lett volna. Nélküle az a sottise nem érte volna a királyt s mindenkivel dáczó lojalitásáért meglehetősen jobban haragudnak rá, mintha ő is kevésbé lojális lett volna. Ezt Hegedüs Sándor dicséretére mondom, mert kiátszik belőle, hogy nem udvaronc. A jó udvaronc tud illojális is lenni, mikor úgy látja, hogy ezzel jobban jár.

+ **Kiközösítés.** Solymosi Mártonnak, a derék műkereskedőnek, aki azzal a kéréssel fordult a zsidó hitközséghez, hogy taszítsa ki a kebeléből Goldner Adolf drt, Izrael Jakabot, Weltner Jakabot és a szociálisták egyéb mózesi hitű vezetőit: nagyon meg tudjuk érteni az indokait. Mert nincs ok nélkül Solymosi urnak az az aggodalma, hogy amit ezek az urak művelnek, azt az egész zsidóság rovására lesznek hajlandók irni azok, akik éppen úgy tudják, hogy a szociálista vezetők cselekedeteinek és hatalmának forrása egyáltalában nem az, hogy a zsidó hitközséghez tartoznak, mint amilyen jól tudja maga Solymosi ur. Ezek a szociálista vezetők a maguk karrierjét az elvtársaik között bizonyára nem azért csinálták, hogy szombaton lehet a vásárnapjuk, aminthogy a zsidó voltuknak semmiféle közössége nincs a politikájukkal, amiről megint Solymosi ur tehet legautentikusabb bizonyosságot. Hiszen ezek a szociálista vezetők nem a zsidó hitközség vezetői és nem a zsidó hitközség tagjai voltak azok, akik megkéselték az egyetemi hallgatókat. Ilyen körülmények között ezeknek a szociálista vezetőknek aligha *lakolás* az, ha a zsidó hitközség kiközösíti őket a kebeléből. Ilyen aktussal még nem igen vágta el politikai karriert Magyarországon, de — másutt se. Ha a zsidó hitközség most kijelenti, hogy nem tart Izrael Jakabékkal, aligha nem akadnak, akik ezt úgy fogják magyarázni, hogy — eddig velük tartott.

△ **Uj rend.** Az egyetemi ifjuság ülést tart és kiveri azokat, akik másképp vélekednek. Erre a munkások törvényt hoznak a kidobott diákok védelmére, kemény szóval kijelentvén, hogy összetörik a csontját mindenkinek, aki a szocialista diákok személybiztonságát fenyegetni meri. A demokraták polgárőrség szervezését határozzák el, hogy a szocialisták támadásával szemben legyen fegyveres erejük a vezérek védelmére. Erre a szocialisták fegyvereket vásárolnak, hogy a polgárőrséggel szemben ne legyenek védtelenek. Most már értem, hogy a Kaukázusban miért oly vadak a tatárok és az örmények.

♠ **Nyolczvankilencz.** Abból a hivatalos statisztikából, amely a héten jelent meg és amely hiteles számokban mondja el, hogy micsoda mesterségből hány ember él Budapesten, sok érdekes és tanulságos dolog derül ki. Minthogy mindenkit a maga mestersége érdekelt legjobban, érthető, ha a mi figyelmünket az irodalmi foglalkozás dűlője ragadta meg, amelynek a határkövei a statisztika szerint a legutolsó, a tavalyi fölmérés óta, jelentékenyen kitolódta. Ez a terület szépen megnövekedett. Tavaly ugyanis, az akkori adatok szerint, ötvenhárom bejegyzett, már a polgári foglalkozások és az adóhivatal listájába bejegyzett magyar író »foglalkozott« Budapesten, az

ilyen adófizető költők száma az idén már harminczhatal több; nem kevesebb, mint nyolczvankilencz. A gyarapodás tehát szinte aggodalmasan örvendetesnek mondható és ha elfogadjuk azt, hogy a költő olyan ember, amelyet csak jókedvében teremt az isten, az adatokból kiderül, hogy az alkotó elég sűrűn vidám, mikor Budapestre tekint. Nyolczvankilencz író; olyan szám, amely már jelent valamit. Szinnyey bácsi negyven ezer magyar költőhöz szoktatta a képzeletünket: de ez a nyolczvankilencz költő olyan, hogy a költői ere után fizeti az adót, tehát a költészete nemcsak komoly, hanem hivatalos és nyilvántartott is. Ugy látszik, mégis van hát egy erős litteratura Magyarországon és aki nem lenne hajlandó elhinni, meggyőződhetik róla az adóhivatalban.

○ **A Vezuv.** A Vezuv háborog. A hatalmas Vesuvio Napolí csudaszép öblében éjszakánként lángbetűket ír az égre és lángtengerrel önti el a vidéket. A kráterből, amely szélesebb, mint a Duna, és mélyebb, mint a pokol, mennydörgésnél hatalmasabb robbanások hallatszanak s azután röpül az ég felé a pokol minden gyilkos fegyvere: kén és tűz és hamu és füst. Félelmetesen nagyszerű lehet! Nagyszerűen félelmes... És mit csinálna még a Vezuv, ha itt állana velünk szemben, a Gellért-hegy helyén?...

○ **Az Oyama kardja.** Mivel nálunk szeretik a hős japán nemzetet, diszkardot csináltattak vitéz Oyama marsalnak. Százás deputáció akarta kivinni a kardot, és a deputáció élén ment volna maga a vajda, akitől pedig nagy dolog, hogy ekkora utra szánta magát. Sose járt ő idegenben, csak legfeljebb három mértföldnyire Veszprémen tul. Mert azt mondja az öreg, hogy ahol magyar nincsen, ott talán más czege is van a világnak. Mégis elment volna Japániába, hogy megszorítsa a jó öreg mikádó becsületét és odakösse a magyar fringját diadalmas Oyama vezér oldalára. Csak még vagy négy-öt esztendeig tartott volna a háboru, bizonyos, hogy elment volna Eötvös Károly. De hát a japánok békét kötöttek. Akkurát most kötötték meg a békét, amikor már készen volt az elhatározás is, a deputáció is, de még a kard is. Az elhatározást még valahogy szegre lehet akasztani. (Akasztottak már szegre egyebet is.) A deputáció is meglesz valahogy. (Mindig akad dolguk nálunk a jó deputációknak.) De mi lesz a karddal? A gyönyörű diszkarddal? Hol találnak egy hozzá való hőst...

○ **Gorkij — akadémikus.** Valami tévedés lesz a dologban. Az oroszországi hírek az utóbbi időkben nem nagyon megbízhatók. Azt jelentik Pétervárról, hogy Gorkij Maximot az orosz akadémia tiszteleti tagjává fogják kinevezni. Nehéz elhinni. A forradalmár Gorkijt, a népvészért megteszik akadémikusnak, holott néhány hónap előtt még fel akarták kötni? Ej, mesebeszéd. Azaz, talán mégis igaz. A nagy írókat két módon lehet megnémitani. Vagy felkötik őket, vagy kinevezik az akadémiaiba...

♠ **Czímképünkhöz.** Egy kiállításról lekészt amateur küldte be hozzánk ezt a mindenképpen érdekes fotografiát. Érdekes szerencsés beállításánál és mesteri kezelésénél fogva és érdekes annak a révén, akit ábrázol. Olvasóink közül nagyon sokan lesznek, akik e vonásokkal már találkoztak valahol, a valóságban is és pikturákon is. Van egy festőnk, akinek állandó modellje és olyan modell, akinek joga van féltékenynek lenni, mint a Böcklin feleségének az urára. Ha ennyi utbaigazítás mellett sem találják el, hogy kicsoda, el is mondhatjuk: Margittay Tihámér felesége.

SZINHÁZ.

Ifjuságunk.

(A Nemzeti Színház premièrje.)

Amit a férfiak gondos mérlegelés, verejtékes agyon-tanulmányozás után csak félig-meddig tudnak megoldani, azt a női szívnek egyetlen dobbanása pompásan rendbe-hozza. Így vélekedik *Capus* Alfréd ur s ha minden asszony olyan volna, mint az ő egészséges és jóságos Héléneje, akkor tökéletesen igaza is volna. Mert ez az Héléne tényleg búbájós egy asszony, aki példátlanul tud szeretni s életének summája egyetlen nagyszerű megbocsátás, csupa póz nélkül való, öntudatlan madonna fenség, lelkéből ki-árad a jóság esszenciája és a szelid, jó, erkölcsös érzések mámorába hevíti a többi lelkeket. A férjét megutálná, ha csak egy árnyalattal kevésbé angyal volna, ha egy kicsi kis pirosság volna lelkének fehér színei között, mivel-hogy az a férj példányképe az antiindividuumnak, az anti-férfiaságnak, annak a mindig szívesen meghódoló s a maga elhatározásaiért a felelősséget meg nem bíró fajtának, amely még 40 éves korában se veti le a hátulgomboló nadrágot.

Értelmes, jóra való üzletember ez az ur, pompás férjnek való egy mérges asszonyka karmai között s kiváló-képen az engedelmes veje lenne minden fligendeblietteri anyósnak, dehát Héléne csak szeretni tud és nem parancsolni, anyós pedig nincs, ellenben van egy apa, aki való-ságos férfianyósa a szegény asszonynak s aki éppen úgy uralkodik fölöttébb engedelmes, illedelmes és 40 éves fiacskáján, mint a hátulgombolós nadrág igazi idejében. Hát bizony ebben a férfitársaságban roppantul igaznak tetszik az udvarias *Capus* ur francziásan lágy és nőies tanuságtétele az asszony fensőbbsege mellett s Héléne kifejtheti egész kalóriamennyiségét annak a csöndes, meleg jóságnak, ami szívét betölti. Nem égnek vad tüzek ebben a szívben, máskülönben úgy megcsalná lagymatag urát, mint a pinty, ellenkezőleg a házi tűzhely halkán dudorászó és igen tisztességes lángocskái égnek benne kiapad-hatatlanul, amelyek még az ébredező elégedetlenség és a végszóra megjelenő csábítás olajától sem fegyelmetlenked-nek, sőt annál tisztességesebb, szüziesebb hévvel főzik tökéletes készre a családi boldogság jó zsiros levesét. A terméketlen francziáknak csalogató és megjavító példa lehet ez az anya, akinek nincs gyermeke s minden agg-legény kedvet kaphat a feleséghez, ha ezt a feleséget látja, aki boldoggá szereti az urát a saját maga és az édes papája ellenére. A terméketlen francziák továbbra fölöttébb örülhetnek annak a finoman furfangos ötletnek, hogy a megszokott gyakorlattal ellentétben a feleség való-ságos szeretet és jóság battériákat mozgosít azért, hogy férjének legénykorából maradt törvénytelen gyermekét magához fogadhassa. És a franczia asszonyok elérzé-nyülésébe kéjes büszkeség vegyül bele, ha látják, hogy ők milyen okosak, milyen tisztességesek és a férfiak milyen gonoszak és gyámoltalanok s látják, amint az utolsó jelenetben a férj a feleség szeretetéből és az ifju-ságra emlékeztető fotografiától mámorosan kiszabadítja magát a sivár apa karmai közül, belemerül az atyai sze-retet és a trouvillei tartózkodásban megerélyesedett fele-ségi szeretet meleg levébe s a szintén abszolút tökéletes törvénytelen leánykát végre is a feleségének ajándékozza. A mult viharait pihenő családapák, a családi enyhültre vágyakozó kokottok és az egészséges anyák egyaránt megkönnyezik ezt a darabot s fenntartás nélkül imádják *Capus* urat és a többieket, akik krisztusi szelidséggel járnak az emberek között s énekükben a családi leveses-fazék csendes duruzsolását markirozzák. De nem egészen őszinte ez a nyárspolgári szendeség s ha jól belenézünk

a dologba és megfigyeljük, milyen pontosan eloszt *Capus* minden rossz tulajdonságot a férfiak között és minden erkölcsös szeretetreméltó és magasztos tulajdonságot az asszonyok között, a dolgok fenekén egy olyan kimerülő-félben levő masochistikus asszonykultuszt talál az ember, ami nem éppen erkölcsösen végigélt fiatalság után csapódik le a lelkekben. Egészen fenntartás nélkül tehát mi, hide-gebb szívűek nem fogadjuk el a *Capus* erkölcsös meséjét, de mi is jólesően tudjuk élvezni a finom jellemzést, a gondos előkészítéseket s igazán meghatódunk a gyönyörű harmadik felvonáson, amelyet *Ligeti Juliska* és különösen *Alsze-gyhy Irma* megdöbbenő szépen játszanak el.

Alsze-gyhy Irma! Jó lesz megjegyezni ezt a nevet, hiszen eddig nem sok mnemotechnikai alkalmat adott arra a szereposztó gondviselés. Dicsérvük érte *Somló* urat, hogy most végképpen felfedezte s kérjük a publikumot, figyelje meg például az említett harmadik felvonást, mikor ez a művész nő a csodálatosan átélt érzések egész kincs-tárával fogadja a törvénytelen leányt és szemének minden villanása, hangjának minden hajszálfinom, tehát »szürke« modulációja igaz lelki emócióknak spontán s tragika-mentesen emberi kifejezést ad, mert ilyen gazdag regiszterű emberábrázolást eddig csak a legnagyobb németektől lát-tunk. Hogy a Héléne alakja egységes, érthető, eleven és igaz emberképpen megy be a néző tudatába, hogy egy folyamatos lelki evolúció látásán felüdülve egy igazi művészi alkotás gyönyörűségével megyünk el a színházból, azt teljesen *Alsze-gyhy Irma*-nak köszönhetjük.

Gál, igen okosan ezáltal, az *Alsze-gyhy* stílusához alkalmazkodott, s így az érzésmentes apa alakjából pom-pás zsánert hámozott ki, ami annál elismerésreméltóbb, mert alkalmazkodhatott volna a *Náday* stílusához is, ami borzasztó lett volna.

Mihályfi egy kicsit elkarrirozta az apja abszolu-tizmusa alatt nyöszörgő férjét, de még így is feltűnt egy pár jelenetben, hogy milyen jó vigjáték-színész lehetett volna ő, ha szép hangja miatt *Paulay* be nem savanyítja amorozónak, s be nem dugja a tragédiába, ahol csak dalolással tud magán segíteni, lásd a mai darab komolyabb jeleneteit. Ezekben egyszerre kitör belőle a hősbariton és egyszerre vége a világnak. Ha *Helvey Laura* megtenné azt a szívességet, hogy leszoknék a végső szótagok el-nyújtásáról és nem lepne meg egész váratlanul olyan mondatok kiemelésével, amiket ő maga sem tarthat ki-emelendőnek azon a helyen és abban a szituációban, akkor az ő özvegyasszonya is csinos alakítás volna. Egy pár szép jelenete volt *Lánczy Ilkának*, s egy pár irtózatos jelenete volt *Náday Bélának*, akitől az isten őrizzen min-den hívó lelket. *Pethes* egy krakélért állított be éles jel-lemezetességgel, s *Rózsahegyi* minden kedvessége mellett sem tudott elhítni velünk egy trouvillei gigerlét.

Marco.

Maas Jean. Ney Dávid meghalt s az Operának nincsen basszusénekese. Nagyon érezzük ilyenkor a bajt, hogy zenei kulturánknak csak egy középpontja van. Nem várhatunk, mint másutt, a többi czen-truntól segítséget. Nem tehetünk egyebet, valamelyik külföldi kulturaközépponthoz kell folyamodnunk basszistáért. Nagyon természetes, hogy nekünk csak a külföld fölősege jött. Fölősegről se igen lehet beszélni ez esetben, mert tudvalevő, hogy általában kevés a basszista. Degenerálódik az emberiség s ez az őshang, mely valamikor általános lehetett, párhuzamosan pusztul a fizikai erő elsatnyulásával. Igazi basszisz-tákat Európában már csak a szarmát síkság produkál, az a vidék, ahová elszigetelődött az ősember és az ősbövény. Egy-hamar elkövetkezhetik az idő, mikor már csak *Szlavyanszkyék* fogják szállítani az Operának a basso profundo szólamát. Az első basszista, aki eljött Budapestre, hogy Ney Dávid örökébe lépjen, *Jean Maas*, igen derék belga uriember, a brüsszeli

Théâtre de la Monnaie tagja. Szimpátikus, kedves, művelt, ügyes, muzsikális, hasznavehető énekes, csak — nem basszista. Baritonjának van valamelyes huhogó alsó regisztere, ezt a belgák *basse noble*-nak minősítették és Maas ur odahaza a *Hugonották* Marceljét és a *Zsidónő* biborosát énekelte. Mi egy kicsit megmosolyogtuk ezt a huhogást, de mosolyunknak hirtelenül fájdalmas, szomorú érzés vetett véget: Ney Dávidra gondoltunk.

Az ördög bibliája. Egészen szépen halad a Vigszínház a megerkölcösödés ösvenyén, s ha van valami kifogásunk, csak az lehet, hogy a lassanként elmaradozó francziaságok helyett nem egészen irodalmat kapunk, hanem valami mást. Legutóbb például Az ördög bibliáját kaptuk, amelyről a színlap előre bevallotta, hogy Géczy István írta s így eleve bizonyos volt, hogy a régi jó népszínműhöz lesz szerencsénk, amelyben nemzeti kaszinói szabályokat és ugyanott tenyésző mulatságokat üznek a parasztnak öltözött műkedvelő iparos ifjak s a sulyos helyzetekben nótákat énekelnek sirva vigadozván, szép tisztára subiczkolt pirós csizmában lírai túlzásokat mondanak a fülemüléről, patakról és más ilyenféléről a Canzi Ágoston vagy a Barabás Miklós képeiből kikelt pajkos leányzók, cigányoknak öltözött Willand testvérek huzzák a műdalokat és egy zsidó korcsmáros, vagy boltos minden k és t után h-t mondván bayardi nemességeket követ el. A zsidót ezuttal nazarénusok helyettesítették, különben meglehetősen bevált a sejtelen, s élvezhettük a magyar parasztot, aki elkártyázza a feleségét, amit a magyar paraszt csak elmezavarban, vagy népszínműben szokott megselekedni. Egészen bizonyos, hogy ennél jelentékenyen jobb darabokat írtak már sokat, de viszont az is bizonyos, hogy rosszabbat keveset. Legfeljebb Prém József. Erről jut eszembe, hogy áthelyezve a Róbert Károly korába és főuri nevekkal pótolva a mostaniakat, egészen használható akadémiai pályázat lehetett volna ez a mű, s ennek Géczy is, mi is örültünk volna. A publikum, tekintettel a kitűnő előadásra, szívesen fogadta a darabot s bár ahányan vannak színészek, annyiféleképpen beszélnek magyarul, maga az előadás sokkal egységesebb, mint a darab. Megemlítendő, hogy érvényesülnek a tradíciók is: Gazsi Mariska vetkőződik és ágyba bú.

—m.

IRODALOM.

Egy nagy író emléke.

— Páris, szept. 22.

Henry Becque-re, a »Parisienne« szerzőjére most igen jó idők járnak. Igaz, az ő szempontjából teljesen mellékes lehet mindez, minthogy ő immár a föld alatt pihen s különvált azoktól, akiket gyűlölt vagy szeretett. De Rodin műtermében a szobra készül. A Napolitain-kávéházban, — Mirbeau Oktáv és Mendès Catulle elnöklete alatt — egy újságírócsoport róla beszélget. És az Antoine-színház ismét játssza a »Parisienne«-t.

Kár, hogy nem érte meg ezt a dicsőséget. Nagyon valószínű, hogy örvendett volna neki, vagy legalább is káromkodott volna, mert a röpke s zamatos káromkodás az ő benső jóérzésének szokásos kifejezése volt. Amint-hogy sohasem volt megelegedve. Az örök nyugtalanság, elégtelenség betölthetetlen vágyak fájdalmából született, s ez úgy csirázott, élt, fejlődött a lelkében, mint valamilyen öröklött hiba vagy zord terheltség. Valószínű, hogy az ő titkos s ösztönszerű interpretációiban, melyek a lelke mélyén folytak, állandóan túlbecsülte minden alkotását. Az is valószínű, hogy önönmagának ült fel s szászorta nagyobb koncepcziói voltak, mint aminőket papírra vetett, sokkal többet érzett, mint amennyit meg tudott csinálni. De a képzeletben élő és a kedélyhullámzásokban hömpölygő nagyobbszerű humanitások és érzések eltörpülését és el-

sekélyesedését aligha látta, vagy csak igen homályosan a papíron és a színpadon.

Amint meg volt csálva szegény, az árulást önönmaga kereste. A lelkét előntő keserűség, a felfogás hatalma s a kifejezés gyöngesége között való ellentét, egy egész nagy diszharmonia, mely ezt a szerencsétlen embert feldúlta s meggyötörte, egyéb applikáció híján a világ ellen fordult, a haragban s gyűlöletben oldódott fel, az általános vádaskodásban, a miért őt nem akarják, nem értik, nem szeretik! Tagadhatatlan, a Becque művei sajátos, egyéni, kissé nyers és melegség nélkül való dolgok s bizonyos, hogy a maguk akcentusa, formája és ridegsége tekintetében számos indikációval szolgáltak az újabb drámaíró nemzedéknek, mely mindenkitől tanulni próbált és mindent ellesett ezen a világon. De korántsem azok a szédítő aedificiumok, amelyeknek alkotójuk képzelte őket. Becquenek is csak, fájdalom, körülhatárolt szempontjai voltak s mindent a maga művészi szögletéből látva be, önkényesen, egyoldalulag és elfogultan: a *drámáról* azt hitte, hogy ez ugyszólván a földi léthez kapcsolódó egzisztenciális dolog, a legnagyobb dolog, egy író! Kevesebb öntudattal, kevesebb pretenzióval, ha küzdelmek nélkül tűnik fel vala, amolyan kiengesztelődött silhouette módjára derűs és békés világitásban, talán kevésbé lett volna megható, fájdalmas s következésképp emberi, de a jelenség nyert volna a forma szépségében s a lélek naiv fönségében. Egy csomó nyomoruságon múlt, hogy Becque nem úgy maradt reánk, mint a legbájosabb *primitív*.

Benső meghasonlottsága, feldult kedélyvilága még ma is kísértenek és mindezekről több szó esik, mint összes műveiről. A maga gyötrelmes élete kapcsán fűződik a mi életünkhöz, s mindabból, amit önönmagával szemben, a rettenetes intimitásokban mondott, jóval többet érzünk, mint a *Michel Pauper*-ből, vagy akármelyik írásából. Most mindez maga a seb, az írárok csak elhalványult vércseppek belőle. A Becque alakját konzerváló emlékezésben bizonyára több van a vergődése iránt érzett részvétből s megilletődésből, mint a művei értékéből. Akik idézgetik, s eltűnő árnyát visszahivogatják, mindannyian művészemberek. Viszont maga a kor még nem szögelte le. Kissé tévelygünk itten: a Becque kétségbeesése, hadakozása, lázadása oly zajos egyéni vonás, hogy megzavar, sőt érdekel a művei rovására. Még nem tudni mit kell, mit lehet megtartani, mi marad meg, ha ugyan megmarad valami. A kiforrás proceszusa, a belezajló mindenféle mellék-izekkel s elemekkel oly kuszált, szövevényes, kaotikus, képtelen. A Becque emléke merő diszharmonia.

A halál azonban minden írónál különb mester lévén, gyönyörűen javítgatja s foldozgatja az élet rongyos vásznát s a szerteomló foszlányokat ha nem is köti tropheába, nem-egyszer kicseréli egészben új és csillogó selymekkel. Ott, ahol Henry Becque nem egyszer elcsigázva jött el, az Avenue de Villiers aszfaltján, a monceau-i park lombos fái alatt, imhol a szobrát állítják fel utolsó dicsőségképpen. Rodin alkotta ezt a szobrot, mert az írókat nagyon szerette. A párisi kíváncsiság eltolngott a kitűnő szobrász műtermébe s megbámulta a fehér márványból kisugárzó haragos szemeket, a Becque szemei, tele keserűséggel! Ami letűnt alakjához emberi nyomoruság fűződött, erőteljesen visszarántotta a libegő élet közepébe s csak abban él s csak abban létezik itten, az egész értéke az, ami szenvedése lehetett. És e posthumus harag, a szemek lobogása, a harapos száj elferdülése a lenézés és megvetés rajzában, az egész arc remegő elváltozása mintegy az elkárhozottak keserű gyönyörében, hirtelen rést nyit egy távoli mechanika zürzavaros kerékforgására, amelyben az ő élete éppugy leőrldött, mint ahogy mi pusztulunk el, a végső vonaglás emlékével, egy utolsó bús grimace-szal, ami emberi mivoltunk lényege volt.

Szomorú Dezső.

KÖZGAZDASÁG.

A Rimamurány-Salgó-Tarjáni Vasmű Részvénytársaságnak csütörtökön tartott igazgatósági ülésén az 1904-1905. üzemi mérlegét előterjesztették és jóváhagyták. Az alapszabályszerű és rendkívüli leírások után a lefolyt üzleti év 5,201.932 korona 52 fillér tiszta nyereséget eredményezett a tavaly kimutatott 4,948.675 korona 37 fillérrel szemben, amely összeg a múlt évről elővezetett 981.150 korona 53 fillérrel együtt 6.183.083 korona 5 fillérre emelkedett a tavalyi 5,889.991 korona 57 fillérrel szemben. Az igazgatóság határozata szerint a közgyűlésnek javasolni fogja, hogy a nyereségből az alapszabályszerű jutalékok és a rendes tartalékalap szaporítására fordítandó összegek levonása, valamint 500.000 koronának (a tavalyi 300.000 koronával szemben) a külön takarékalaphoz való csatolása és a tisztii nyugdíjalapnak 100.000 korona, a társuladának 75.000 koronával való javadalmazása után fennmaradó összegből osztalékként 12%, azaz a 32,000.000 korona részvénytőke minden 200 korona névértékű részvénye után 24 korona fizetessék ki, a fennmaradó 1,043.851 korona 14 fillér uj számlára vitessék át.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Valódi Jaeger tanár-féle normal alsó ruhákat (Benger gyártmánya) kötött és szövött gyapjúrukat ajánl **HEYEK ADOLF,** Szervita-tér 8., a »Vadásznőház«.

Egy nagy probléma megoldása. A vegyészeti tudománynak egy régi problémája: vegyi uton élelmi szekeret előállítani. Szociológusok azt mondják, hogy e probléma megoldása egyttal megoldaná a tömegnyomor kérdését is. E nagy problémát hatalmas lépéssel vitte előre a *Strobenz testvérek* gyár részvénytársaság, mely a *Pacific* tojás-pótló-készítményt feltalálta és forgalomba hozta. A *Pacific* nem egyéb, mint tyuktojásból készült száraz tojásliszt és teljesen pótolja a tojást illetve a tojássárgáját. Mindennemű sült és főtt tészták és egyéb olyan ételek készítésénél, melyekhez eddig tojássárgája volt szükség, ezentul nem kell a tojás, sem a sárgája, mert itt a *Pacific*, mely ízletesebb, egészségesebb és négyszerre olcsóbb, mint a tojás. A *Pacific* már eddig is óriási hódításokat tett a háziasszonyok között, mert aki egy kísérletet tett, az sütésnél és főzésnél csak a száraz tojásliszt-készítményt használja.

Legjobb a világon a *Natalia-arczenőcs* és *Natalia-arcviz*, hatásuk bámulatos. Készítője Joanovics T. Simon gyógyszerész Torontál-Vásárhely. Kapható: Török József gyógyszerterében Király-u. 12. és Andrassy-ut 26. Budapesten.

»Bob hashajtó« a legkellemebb. (10 fillér.)

Van szerencsém igen tisztelt vevőimet meghívni, hogy a most érkezett

szörmekabát- és egyéb szörmeáru- ujdonságainkat

megtekinteni méltóztassanak. Egyttal tudomásukra juttatom, hogy üzletem régi jó hírnevének érdekében a legolcsóbb szabott árak intézményét léptettem életbe, mi által vevőim minden túlzott követelésektől megóvatnak.

KUTNEWSKY GYÖRGY

szücsmester

IV., Deák Ferenc-utca 15. sz.

**BUDAPESTI
MECHANIKAI**

ZANDER

**GYÓGY-
INTÉZET**

Muzeum-körút 2. — Gyógygimnasztika, orvosi masszás. Forrólég-, szénsav- és tényfürdők. Néhány javat: Elgörbülések, izületi- és idegbántalmak, neurasthenia, álmatlanság, gy mor-, bélbajok, szivbetegségek, elhízás stb. ellen. Bővebb fölvilágosítást nyújt a prospektus.

15 000 állandó vevőt nyertünk kedvezményünkkel.

Szenzációs találmánynak

van elismerve a mi kávépörkölő-készülékünk, a melynek egyetlen háztartásból sem szabad hiányozni. — Minden héten érkező számos elismerőlevél közül itt közlünk néhányat.

Tek. **Vértési M. és Fia** uraknak, kávé- és tea-kiviteli vállalat Dunaföldvár. • Tek. **Vértési M. és Fia** uraknak, kávé- és tea-kiviteli vállalat Duna-Földváron.

Kérek nekem egy 5 kilós postacsomagban kuba-, mokka- és gold-java kávé, mindegyikből egyforma mennyiségűt küldeni. A legutóbbi küldemény annyira kiérdemelte és megnyerte tetszésemet, s hogy ha a jövőben is ennyire kielégít, állandó vevővének ígérkezem.
N.-Kikinda, 1905. III/23.

Tisztelettel
Zsiros Lajosné.

Kérném részemre ugyanolyan minőségben és áron 5 kiló kávé küldeni. mint az előző küldemény volt. Az előző küldeményem meg voltam elégedve. Ha továbbra is olyan árut küldenek, figyelemzetténi fogom czéjúkre ismerőseimet is.

Lüget u. p. Szászmozgyorós (Háromszékm.), 1905 VI/7.

Kiváló tisztelettel
Halter Ottó gazdatiszt.

T. **Vértési M. és Fia** uraknak, kávé kiviteli üzleteDunaföldvár

Sziveskedjen küldeni címre postán 3 á 5 kgr. csomag kávé.

1. 39. sz. á 1 frt 60 kr. } utín-
2. 29. » » 1 » 50 » } vétel.
3. 57. » » 1 » 40 » }

A multkor küldött pörkölőt köszönettel vettem, igen jól lehet használni.

Kolozs-Borsa, 1904. VI/3.

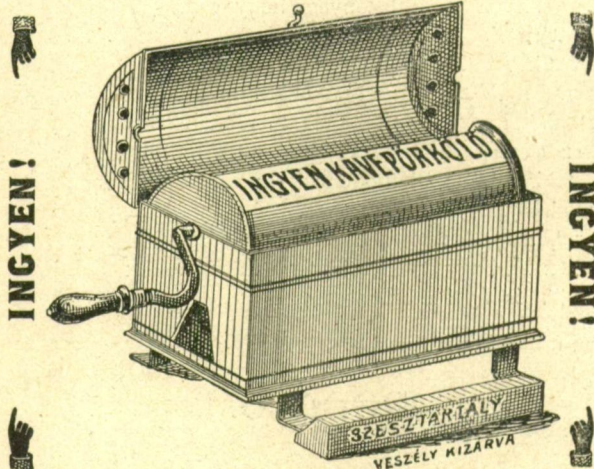
Tisztelettel **B. Bánfy Ernő.**

Tisztelt **Vértési Ur!**

Kérem sziveskedjék 5 kiló »Kuba«-kávé, az 1 frt 90 kros minőségűt utánvétellel küldeni.

Az előbbi küldemény nagyon jó volt, remélem, ez is jó lesz. A kávépörkölő bevált, mindenkinek ajánlhatom: a kávé sokkal erősebb és aromásabb. A küldött égő kanóczért fogadja szíves köszönetemet.

Deés, 1905. évi május 10-én.
Simon Lajos, ny. kórházi orvos.

Kezelése egyszerű és mégis 70% megtakarítással jár, amennyiben a pörkölésnél semmit sem veszít erejéből a kávé, mert azt páramentesen pörköl és hűti.

Egy pörkölő beszerzési ára 16 kor. és mi daczára ennek, **ingylen** küldünk minden megrendelőnek egyet, ha az egész országban elismert jó minőségű itt felsorolt kávéfajokból külön vagy vegyesen kísérletkép egy 5 kilós postacsomagot utánvétellel megrendel:

1 kg. Portoriko-kávé... 1.30 frt. • ¼ kg. Császárkeverék 2.— frt
1 » » » fin. 1.50 » 1 csomag törmelék ... —.30 »

1 » Kuba-kávé ... 1.70 »
1 » » » finom 1.90 »
1 » » » különleges 4.40 »
1 » » » finom 1.40 »
1 » » » finom 1.60 »
1 » » » legfin. 1.90 »
1 » » » különleges 4.40 »
1 » Arany-Java-kávé 1.40 »
1 » » » finom 1.60 »
1 » » » legfin. 1.90 »
1 » » » különleg. 4.40 »
1 » Gyöngy-kávé, fin. 1.60 »
1 » » » legfin. 1.90 »
1 » » » különleg. 4.40 »

Kuba-keverék a következő fajokból áll: 2 kg. Kuba-kávé, 1½ kg. Ceylon-kávé, 1½ kg. Arany-Java = 5 kg. ára 8 frt. Nielherry-vegyiték a következő fajokból áll: 2 kg. Neigherry, 1½ kg. Kelet-Indiai, 1½ kg. Malabar = 5 kg. ára 8-50 frt.

Külön-külön csomagolva.

Kávé-keverékek. Híressé vált, legremekesebb **Soorabaja-keverék** a következő fajokból áll: 2 kg. Soorabaja legfin., 1½ kg. Modjokertő zöld Java, 1½ kg. Brabatos Mocca = 5 kg. 9-50 frt

A kávéhoz csomagolható:

¼ kg. Mandarin-tea 1.60 frt
¼ » Háztartási-tea 1.25 » 9-50 frt

Külön-külön csomagolva. E keveréknél jobb, finomabb, illatosabb kávé nem létezik. Aze tökéletes. Tejes és fekete kávénak főzve egyaránt nagyszerű. Szesz-pörkölőn a három fajt egyszerre lehet pörkölni. Jjobb kávé nem létezik! Czelünk ezen kedvezménytel vevőkört és bizalmat szerezni.

Fent említett kedvezményben minden megrendelő csupán egyszer részesülhet!

VÉRTESI M. ÉS FIA
KÁVÉ- ÉS TEA-KIVITELI VÁLLALAT DUNAFÖLDVÁRON.